

HELSINGIN KAUPUNKI

Opetusvirasto
Perusopetuslinja

KAIKKI MUKAAN!

Yhteisöllisyys Helsingin peruskoulujen voimavaraksi

Mira Roine, Riikka Puusniekka, Pauliina Luopa,
Topi Kinnunen, Jukka Jokela

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

KOULUTERVEYSKYSELY

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkasteltiin Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaiden kokemuksia koulun toimintakulttuurin yhteisöllisyydestä. Koulun yhteisöllinen toimintakulttuuri määriteltiin kolmen osatekijän kautta. Näitä olivat oppilaiden kokemus osallisuudesta, oppilaiden osallistuminen koulun toimintoihin sekä vuorovaikutuksen toimivuus koulussa. Tutkimuksessa selvitettiin myös koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin yhteyksiä oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin.

Aineistona käytettiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyä, joka on toteutettu peruskoulujen 8. ja 9. luokilla Helsingissä vuodesta 1996 lähtien. Tässä raportissa käytettävästä aineistosta on rajattu pois erityiskoulut, joissa oppilaiden osallisuus ja vuorovaikutus opettajien kanssa rakentuvat toisin kuin muissa kouluissa. Vuosina 1996–2010 vastanneiden lukumäärä oli 6533–8984. Aineisto kattoi 68–79 prosenttia 8. ja 9. luokkien oppilaista.

Oppilaiden koulussa kokema osallisuus kehittyi myönteiseen suuntaan tarkasteltavien 14 vuoden aikana. Oppilaat esimerkiksi kokivat opettajien kohtelevan heitä oikeudenmukaisemmin ja olevan kiinnostuneempia heidän kuulumisistaan kuin 1990-luvun puolivälissä. Vuonna 2010 yläluokkalaisista 67 prosenttia piti opettajia oikeudenmukaisina ja 41 prosenttia koki opettajien olevan kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista. Myös opettajien kanssa toimeen tulemisessa oli nähtävissä myönteistä kehitystä.

Oppilaiden osallistumista koulun eri toimintoihin selvitettiin ensimmäistä kertaa vuoden 2010 kyselyssä. Osallistuminen oli kaiken kaikkiaan melko vähäistä. Yleisintä oli osallistuminen koulun teemapäivien, retkien ja juhlien järjestämiseen, johon oli osallistunut 47 prosenttia tytöistä ja 29 prosenttia pojista. Muihin koulu yhteisön toimintoihin osallistuneiden oppilaiden osuus vaihteli 7–18 prosentin välillä. Tytöt osallistuivat lähes kaikkiin toimintoihin poikia aktiivisemmin.

Tutkimus osoitti, että koulun yhteisöllinen toimintakulttuuri oli yhteydessä sekä oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen että sosiaalisiin taitoihin. Esimerkiksi koulu-uupumus ja vaikeudet opiskelussa olivat harvinaisempia niillä oppilailla, jotka pitivät opettajia oikeudenmukaisina tai jotka tiesivät, miten vaikuttaa oman koulun asioihin. Osallistuminen koulun eri toimintoihin ja toimeen tuleminen opettajien kanssa olivat yhteydessä kiitettävään keskiarvoon sekä oppilaiden prososiaaliseen käyttäytymiseen, esimerkiksi valmiuteen auttaa muita. Opettajien kanssa hyvin toimeen tulevilla oppilailla oli muita harvemmin koulu-uupumusta ja vaikeuksia opiskeluissa, ja he lintsasivat ja tekivät rikkeitä muita harvemmin.

Tämän tutkimuksen mukaan koulu yhteisön toimiva vuorovaikutus ja oppilaiden osallistuminen koulun toimintoihin tukevat opiskelutaitoja ja suojaavat monilta ongelmilta. Hyvä opettaja kohtelee oppilaita oikeudenmukaisesti, osoittaa kiinnostusta oppilaiden asioihin ja rohkaisee heitä tuomaan esiin omia mielipiteitä.

SISÄLLYS

JOHDANTO	7
AINEISTO JA MENETELMÄT	8
AINEISTO	8
KESKEISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ	9
KÄYTETYT MUUTTUJAT	10
ANALYSIMENETELMÄT	12
YHTEISÖLLISEN TOIMINTAKULTTUURIN MUUTOKSET	13
OPPILAIKEN OSALLISUUSKOKEMUS	13
OSALLISTUMINEN KOULUN TOIMINTOIHIIN	16
VUOROVAIKUTUS KOULUSSA	17
YHTEISÖLLISEN TOIMINTAKULTTUURIN YHTEYDET OPISKELUTAITOIHIN, KOULU- UUPUMUKSEEN JA SOSIAALISIIN TAITOIHIN	19
OSALLISUUSKOKEMUKSEN YHTEYS OPISKELUTAITOIHIN, KOULU-UUPUMUKSEEN JA SOSIAALISIIN TAITOIHIN	19
KOULUN TOIMINTOIHIIN OSALLISTUMISEN YHTEYS OPISKELUTAITOIHIN, KOULU-UUPUMUKSEEN JA SOSIAALISIIN TAITOIHIN	23
KOULUYHTEISÖN VUOROVAIKUTUKSEN YHTEYS OPISKELUTAITOIHIN, KOULU-UUPUMUKSEEN JA SOSIAALISIIN TAITOIHIN	25
POHDINTA	31
OSALLISUUDEN LISÄÄMISESSÄ HAASTEITA.....	31
OSALLISTUMINEN KANNATTAÄ	32
TOIMIVA OPETTAJASUHDE EHKÄISEE ONGELMIA.....	33
HYVÄ ILMAPIIRI EDISTÄÄ OPPIMISTA	34
KAIKKI MUKAAN!	34
LÄHTEET	35
LIITTEET	38
LIITE 1 KOULUTERVEYSKYSELYN JULKAISUT JA RAPORTIT HELSINGISSÄ	38
LIITE 2 KOULUTERVEYSKYSELYYN VASTANNEIDEN OPPILAIKEN LUKUMÄÄRÄ.....	40
LIITE 3 INDIKAATTOREIDEN JA DIKOTOMISOITUJEN MUUTTUJIEK MUODOSTAMINEN	42
LIITE 4 LIITETAULUKOT.....	45

JOHDANTO

Kansainvälisessä ja kotimaisessa keskustelussa on viime vuosina korostettu oppimisen ja hyvinvoinnin edistämisen yhteyttä. Lasten koulussa saaman tuen on nähty edesauttavan perusopetuksen tavoitteiden saavuttamista (Kuronen 2010). Suomessa mm. Anne Konu (2002) on hahmotellut hyvinvointia koulun viitekehyksessä. Konun (mt.) mukaan sosiaaliset suhteet ja mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ovat koulu yhteisön hyvinvointiin keskeisesti vaikuttavia tekijöitä. Koulu yhteisön oppimisilmapiiriin vaikuttavat myös työrauha, koulun johtaminen, joustavuus, kiusaaminen, opettaja-oppilassuhde sekä palaute ja kannustus. (Kouluterveydenhuolto 2002; Perttilä ym. 2003; Kuronen 2010.)

Tutkimuksissa koululla on osoitettu olevan oma kodista riippumaton vaikutuksensa lasten kehitykseen. On esimerkiksi todettu, että myönteiset koulukokemukset voivat edistää merkittävästi lasten hyvinvointia silloinkin, kun kodin tuki jää niukaksi (Rimpelä ym. 2006). Vastaavasti huono koulun työilmapiiri voi johtaa sekä käyttäytymisen että oppimisen ongelmiin lasten kotitaustasta riippumatta. Huono koulun työilmapiiri ja luokkahenki ovat yhteydessä esimerkiksi lasten käytös- ja tunne-elämän ongelmiin. (Opetusministeriö 2005: Kouluhyvinvointityöryhmän muistio; ks. myös Perttilä ym. 2003; Perkiö-Mäkelä, Nevala & Laine 2006.) Tutkimus antaa viitteitä myös siitä, että toimiva koulu yhteisö voi ainakin joiltain osin ehkäistä nuorten pahoinvointia ja antisosiaalista käyttäytymistä (Ellonen 2008; vrt. Scales, Benson & Mannes 2006).

Keskeisenä koulun hyvän työilmapiirin ja toimivan koulu yhteisön tekijänä pidetään oppilaiden mahdollisuutta osallistua ja tulla kuulluksi koulun yhteisissä asioissa (ks. esim. Konu 2002; Niemi 2008; Gretschel & Kiilakoski 2008). Osallistumismahdollisuuksien takaamiseen velvoittavat sekä Suomen lainsäädäntö että YK:n lapsen oikeuksien sopimus (Suomen perustuslaki 1999; Nuorisolaki 2006; Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991). Perusopetuslaissa (1998; Laki perusopetuslain muuttamisesta 2007) todetaan, että opetuksen järjestäjän tulee joko järjestää oppilaskuntatoimintaa oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti tai muulla tavoin huolehtia siitä, että oppilailla on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä koulunsa tai muun toimintayksikkönsä toimintaan liittyvistä, oppilaita yhteisesti koskevista asioista. Edelleen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004) ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset (2010) painottavat oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä ja aktiivista kansalaisuutta. Ajatuksena on koulujen toimintakulttuurin kehittäminen oppilaiden kuulemista, osallistumismahdollisuuksia ja yhteistoimintaa lisäämällä. Tavoitteena on kasvattaa aktiivisia kansalaisia, jotka osallistuvat yhteiseen päätöksentekoon ja ottavat vastuuta lähiyhteisöstään (Manninen 2008; ks. myös Vehviläinen 2006; Neuvonen 2008).

Mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävässä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Kyse on yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Osallistumisen kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Oranen 2007.) Koulun kontekstissa osallisuuden mittarina voidaan pitää sitä, kuinka hyvin oppilas kokee voivansa vaikuttaa koulun arkiasioiden samoin kuin opiskeluun liittyvien asioiden suunnitteluun, toteutukseen ja arvioimiseen (Nousiainen & Piekkari 2007). Tutkimusten mukaan lapset ja nuoret haluavat osallistua ja vaikuttaa koulun asioihin, mutta valitettavan usein he kokevat oman osuutensa koulun päätöksenteossa melko vähäisenä (Konu 2010; ks. myös Gretschel 2002; Kentala 2009).

Tällä hetkellä on käynnissä kansainvälinen kriittinen keskustelu lasten ja nuorten osallistumisen ja osallisuuden vaikuttavuudesta ja sen hyödyistä heidän itsensä kannalta (mm. Koskinen 2010; Järvelä 2008). Tämä tutkimus pyrkii tuomaan keskusteluun oman lisänsä. Tutkimuksessa tarkastellaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyn aineistojen avulla Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaiden kokemuksia koulun toimintakulttuurin yhteisöllisyydestä. Koulun yhteisöllinen toimintakulttuuri määritellään kolmen osatekijän kautta (vrt. Nousiainen & Piekkari 2005; 2007). Näitä ovat 1) oppilaiden kokemus osallisuudesta, 2) oppilaiden osallistuminen koulun toimintoihin sekä 3) vuorovaikutuksen toimivuus koulussa. Lisäksi selvitetään koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin yhteyksiä oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen sekä sosiaalisiin taitoihin (pro- ja antisosiaaliseen käyttäytymiseen).¹

AINEISTO JA MENETELMÄT

Aineisto

Kouluterveyskysely tuottaa valtakunnallisesti vertailukelpoisella menetelmällä kunnille ja kouluille tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. Tiedot kerätään samoissa kunnissa joka toinen vuosi opettajan ohjaamana luokkakyselyinä, joka tehdään peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaille sekä lukioiden ja vuodesta 2008 alkaen myös ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille.

Kyselylomakkeet toimitetaan painosta rehtoreille, jotka hoitavat käytännön järjestelyt kouluissa. Kysely tehdään yhden oppitunnin aikana opettajan ohjaamana. Vastajat palauttavat opettajalle nimettömät lomakkeet, jotka suljetaan tunnin lopussa palautuskuoreen. Kouluista lomakkeet lähetetään tutkimusryhmälle tallennusta varten.

Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaat ovat osallistuneet kyselyyn vuodesta 1996 lähtien. Kyselylomakkeessa alusta lähtien mukana olleiden kysymysten osalta on saatavilla nyt 14 vuoden aikasarja. Vuosina 1996–2010 vastanneiden lukumäärä peruskoulujen 8. ja 9. luokilla oli 6605–9085; vastanneiden lukumäärät esitetään kouluittain liitteessä 2. Vuonna 2010 kyselyyn osallistui oppilaita 65 peruskoulusta. Tässä raportissa käytettävästä aineistosta (taulukko 1) on rajattu pois erityiskoulut, koska ne eroavat muista kouluista merkittävästi esimerkiksi oppilasryhmien koon suhteen (ks. esim. Erityisopetuksen strategia 2007). On perusteltua olettaa, että erityiskouluissa, joissa työskentely tapahtuu pitkälti pienryhmissä, oppilaiden osallisuus ja vuorovaikutus opettajien kanssa rakentuvat toisin kuin muissa kouluissa. Tässä aineistossa vastanneiden lukumäärä oli 6533–8984 ja se kattoi 68–79 prosenttia peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista vuosina 1996–2010.

---

¹ Perustulokset Kouluterveyskyselystä on raportoitu Helsingin kuntaraporteissa (liite 1 ja <http://www.edu.hel.fi> > Palvelut > Julkaisut > Muita julkaisuja).

Taulukko 1. Vastanneiden lukumäärä peruskoulujen 8. ja 9. luokilla luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuosina 1996–2010.

Vuosi	8. luokka		9. luokka		Pojat yhteensä	Tytöt yhteensä	Peruskoulu yhteensä	Kattavuus ¹
	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt				
1996	1661	1752	1585	1535	3246	3287	6533	68 %
1998	1870	2001	1826	1814	3696	3815	7511	73 %
2000	1893	1844	1706	1810	3599	3654	7253	71 %
2002	2098	2051	1854	1809	3952	3860	7812	79 %
2004	2140	2058	1924	1956	4064	4014	8078	74 %
2006	2157	2200	2049	2055	4206	4255	8461	74 %
2008	2226	2302	2274	2182	4500	4484	8984	78 %
2010	2068	2126	1983	2059	4051	4185	8236	73 %

¹Laskettu Tilastokeskuksen oppilasmäärätiedoista

Keskeisten käsitteiden määrittelyä

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) koulun toimintakulttuuri määritellään seuraavasti: ”Toimintakulttuuriin kuuluvat kaikki koulun viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymismallit sekä arvot, periaatteet ja kriteerit, joihin koulutyön laatu perustuu. Toimintakulttuuriin kuuluu myös oppituntien ulkopuolinen koulun toiminta, kuten juhlat, teemapäivät sekä erilaiset tapahtumat. Koulun kasvatustavoitteiden ja arvojen sekä aihekokonaisuuksien tulee konkretisoitua toimintakulttuurissa. Tavoitteena on toimintakulttuuri, joka on avoin ja vuorovaikutteinen sekä tukee yhteistyötä niin koulun sisällä kuin kotien ja muun yhteiskunnan kanssa. Myös oppilaalla tulee olla mahdollisuus osallistua koulun toimintakulttuurin luomiseen ja sen kehittämiseen.”.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutoksissa ja täydennyksissä (2010) koulujen tavoitteeksi asetetaan yhteisöllisen toimintakulttuurin luominen. Koulun yhteisöllisessä toimintakulttuurissa kaikki tuntevat vastuunsa koulun fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta oppimisympäristöstä. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että oppilaat ja opettajat yhdessä suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat koulun toimintaa. (Nousiainen & Piekkari 2007; yhteisöllisyydestä kouluyhteisössä myös Saaranen 2007; Holopainen ym. 2009.) Nykykoulussa yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden välisestä tasapainosta on tullut erityisen suuri haaste. Mitä enemmän korostetaan yksilöllistä opiskelua vaihtelevissa oppimisympäristöissä, sitä tärkeämmäksi tulee aito yhteisöllinen toimintakulttuuri pysyvine ryhmineen. (Holopainen ym. 2009.)

Tässä tutkimuksessa koulun yhteisöllinen toimintakulttuuri määritellään kolmen osatekijän kautta. Yhteisöllisen toimintakulttuurin koulussa 1) oppilailla on vahva kokemus osallisuudesta, 2) hyvät osallistumismahdollisuudet koulun asioihin ja 3) vuorovaikutus sekä opettajien että koulutovereiden kanssa on toimivaa (vrt. Nousiainen & Piekkari 2007; Ellonen 2008).

Oppilaiden kokema osallisuus ja kokemukset vaikuttamismahdollisuuksista yhteisissä asioissa ovat koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin peruselementtejä (Nousiainen & Piekkari 2007; ks. myös Kiilakoski 2008). Osallisuuden ja osallistumisen käsitteistä ja niille läheisistä termeistä on tehty mitä moninaisempia tulkintoja. Sanna Koskinen (2010) erotelee toisistaan osallistumisen, vaikuttamisen, vaikuttavan osallistumisen, voimaantumisen ja osallisuuden. Osallistumisella hän tarkoittaa yksilön mukanaoloa yhteisöllisissä prosesseissa. Vaikuttamisella hän puolestaan viittaa jonkinasteisten vaikutusten tai muutosten aikaansaamiseen tässä prosessissa. Näiden kahden käsitteen leikkauspintaa voidaan kutsua vaikuttavaksi osallistumiseksi, josta puolestaan voi seurata voimaantumisen kokemus. Voimaantuminen on yksilön sisäinen voimantunne,

omakohtainen kokemus pystyvyydestä ja kyvykkyydestä. Voimaantumisen lähikäsite osallisuus taas on yksilön kokemus siitä, että hänellä on halua, kykyjä ja mahdollisuuksia vaikuttaa (Gretschel 2007). Kuten voimaantuminen, osallisuuskin edellyttää yleensä osallistumisen vaikuttavuutta: osallistuminen on tuottanut joitain konkreettisia tuloksia, jotka ovat osallisten tiedossa. (Koskinen 2010.) Osallisuuden kokemus on osallisuuden välttämätön, muttei riittävä ehto. Yksilön tunne ei vielä takaa osallisuutta, vaan se edellyttää yhteisöä, jossa osallisuus on todella mahdollista. Aidosti osallinen tilanne mahdollistaa yksilölle tilan, jossa hänen on mahdollista tulla tunnustetuksi omana itsenään, arvokkaana osana ympäröivää yhteisöä – esimerkiksi koululuokkaa. (Kiilakoski 2008.)

Tässä tutkimuksessa kouluyhteisön osallisuus määritellään erityisesti Koskisen (2010) ja Gretschelin (2002) ajattelutapoja soveltaen. Nuoren osallisuus muodostuu yhtäältä hänen kokemaansa osallisuuden toteutumisesta (mm. kokemus kuulluksi tulemisesta) kouluyhteisössä sekä toisaalta nuoren konkreettisista osallistumismahdollisuuksista koulun toimintoihin (esimerkiksi osallistuminen koulun tapahtumien suunnitteluun).

Yhteisöllinen ja osallistuva koulukulttuuri korostaa myönteistä vuorovaikutusta ja keskustelemaa opetustapaa (Hahn 1999; ks. myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Koulun vuorovaikutustilanteet ovat ratkaisevia sekä oppilaiden kasvun että opettajien ammatillisen kehityksen kannalta (Cantell 2010).

Käytetyt muuttujat

Koulun yhteisöllistä toimintakulttuuria määrittävät tässä tutkimuksessa seuraavat muuttujat (tutkimuksessa käytetyt kysymykset ovat nähtävissä liitteessä 3):²

Oppilaiden **osallisuuskokemusta** kuvataan väittämillä: *”Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni oppitunneilla”, ”Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu”, ”Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti”, ”Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä”, ”Luokan ilmapiiri on sellainen, että uskallan vapaasti ilmaista mielipiteeni”, ”Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämässä” ja ”Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin”.*

Oppilaiden **osallistumista koulun toimintoihin** kuvataan seuraavilla asioilla: *”Osallistuminen koulukiusaamisen ehkäisy suunnitelman laatimiseen”, ”Osallistuminen järjestyssääntöjen laatimiseen”, ”Osallistuminen koulun tilojen ja piha-alueiden suunnitteluun”, ”Osallistuminen lukujärjestyksen suunnitteluun”, ”Osallistuminen kouluruokailujärjestelyihin”, ”Osallistuminen koulun teemapäivien, juhlien, retkien ja leirikoulun järjestämiseen”, ”Osallistuminen oppilaskuntatoimintaan” ja ”Osallistuminen tukioppilas- ja tutortoimintaan”.*

Vuorovaikutusta kouluyhteisössä kuvataan kolmesta näkökulmasta: oppilaiden kokemus avunsaannista opiskeluun liittyvissä vaikeuksissa, oppilaiden kokemus toimeen tulemisesta opettajien ja koulukavereiden kanssa sekä oppilaiden kokemus koulun väkivaltatilanteiden merkityksestä koulutyöskentelylle. Avunsaantia kuvataan kysymyksellä *”Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä, kuinka usein saat apua koulussa?”*. Toimeen tulemisesta opettajien ja koulukavereiden kanssa kuvataan kysymyksillä *”Onko sinulla vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessä?”* sekä *”Onko sinulla vaikeuksia koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessä?”*. Väkivaltatilanteita koulussa kartoitettiin kysymyksellä *”Haittaavatko väkivaltatilanteet työskentelyäsi koulussa?”*.

---

² Kouluterveyskyselyn kyselylomake on nähtävissä internetissä osoitteessa: <http://www.thl.fi/kouluterveyskysely> > Perustiedot kyselystä > Kyselylomakkeet

Tutkimuksessa tarkastellaan myös joitakin vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä analyysin luotettavuuden lisäämiseksi. Ottamalla vanhemmuutta kuvaavia tekijöitä huomioon analyysijä tehdesä pystytään pitävämmin osoittamaan, että kouluyhteisöllä on oma itsenäinen yhteytensä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteina oleviin asioihin (oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin). Vanhemmuutta tarkastellaan seuraavien kysymysten avulla: *"Tuntevatko vanhempasi useimmat ystäväsi?"*, *"Tietävätkö vanhempasi, missä vietät perjantai- ja lauantai-iltasi?"* ja *"Pystytkö keskustelemaan vanhempiesi kanssa omista asioistasi?"*. Koska tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita erityisesti koulun yhteisöllisestä toimintakulttuurista, vanhemmuutta kuvaavia tekijöitä raportoidaan vain tutkimuksen kannalta olennaisin osin.

Tutkimuksessa tarkastellaan koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin yhteyksiä oppilaiden **opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin**. Näitä tarkasteltavia asioita kuvataan seuraavien muuttujien avulla.

Opiskelutaitoja kuvataan sekä oppilaan viime todistuksessa olleen kaikkien aineiden keskiarvon että *"Vaikeuksia opiskelussa"* -indikaattorin avulla. Indikaattori muodostuu seuraavasta kysymyksestä *"Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa?"*. Kysymyksen alakohtina ovat: *"Opetuksen seuraaminen oppitunneilla"*, *"Työskentely ryhmissä"*, *"Läksyjen tai muiden vastaavien tehtävien tekeminen"*, *"Kokeisiin valmistautuminen"*, *"Itselleni parhaiten sopivan opiskelutavan löytäminen"*, *"Omatoimisuutta vaativien tehtävien aloittaminen tai valmiiksi hoitaminen"*, *"Kirjoittamista vaativien tehtävien tekeminen"* ja *"Lukemista (esim. kirjasta) vaativien tehtävien tekeminen"*.

Koulu-uupumusta kuvataan "Koulu-uupumus"-indikaattorin avulla, joka muodostuu seuraavista väittämistä: *"Tunnen hukkuvani koulutyöhön"*, *"Tuntuu, ettei opinnoillani ole enää merkitystä"* ja *"Minulla on riittämättömyyden tunteita opinnoissani"*. Nämä kuvaavat koulu-uupumuksen kolmea ulottuvuutta: emotionaalista voimakasta väsymystä, kyynistä suhtautumista opiskeluun sekä kouluun liittyviä riittämättömyyden tunteita.

Prososiaalista käyttäytymistä kuvataan seuraavilla väittämillä: *"Pyrin olemaan ystävällinen muita ihmisiä kohtaan"*, *"Otan muiden tunteet huomioon"*, *"Jaan mielelläni tavaroitani muiden kanssa"*, *"Tarjoudun auttamaan, jos joku loukkaa itsensä, on pahoilla mielin tai huonovointinen"*, *"Olen ystävällinen nuorempiani kohtaan"* ja *"Tarjoudun usein auttamaan muita"*.

Antisosiaalista käyttäytymistä kuvataan oppilaan toistuvan lintsauksen ja viimeisen vuoden aikana tapahtuneen rikekäyttäytymisen yleisyydellä. Rikekäyttäytymistä kuvataan seuraavista väittämistä muodostetun "Toistuvasti rikkeitä vuoden aikana" -indikaattorin avulla: *"Kirjoittanut tai maalannut kirjoituksia tai graffiteja seiniin, busseihin, pysäkkikatoksiin, ikkunoihin tai muihin vastaaviin paikkoihin"*, *"Tahallaan vahingoittanut tai tuhonnut koulun omaisuutta tai koulurakennusta"*, *"Tahallaan vahingoittanut tai tuhonnut muuta kuin koululle kuuluvaa omaisuutta"*, *"Varastanut jotakin kaupasta tai kioskista"*, *"Osallistunut tappeluun"* tai *"Hakannut jonkun"*.

Prososiaalisella käyttäytymisellä viitataan yleisesti yhteiskunnassa tavoiteltavana ja suotavana pidettävään käyttäytymiseen. Vastaavasti antisosiaalisella käyttäytymisellä tarkoitetaan haitallista ja ei-hyväksyttävää toimintaa.

Analyysimenetelmät

Koulun yhteisöllisessä toimintakulttuurissa tapahtuneita muutoksia kuvataan raportissa niiden muuttujien osalta, jotka ovat olleet kyselyssä pidempään mukana. Muutoksia tarkastellaan tekstissä ja kuvioissa pääasiassa sukupuolen mukaan, jolloin luokka-aste on vakioitu. Mikäli sukupuolten välillä ei ole merkittävää eroa, muutokset esitetään luokka-aste- ja sukupuolivakioituina prosentiosuuksina. Vakioinnin avulla varmistetaan, etteivät toisistaan poikkeavat vastaajamäärät – esimerkiksi paljon poikia ja vähän tyttöjä – vääristä tuloksia. Vakiointi lisää tulosten vertailukelpoisuutta ja helpottaa tulosten tulkintaa. Käytännössä vakiointi tarkoittaa sitä, että jokaisessa luokka-asteen tai luokka-asteen ja sukupuolen mukaisessa osajoukossa oletetaan olevan yhtä paljon vastaajia. Liitetaulukoiden esitetään sekä sukupuolen mukaiset että luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttijakaumat niiltä vuosilta, jolloin kysymykset ovat olleet mukana kyselyssä.

Koulun yhteisöllisessä toimintakulttuurissa tapahtuneiden muutosten ohella tässä tutkimuksessa tarkastellaan toimintakulttuurin yhteyksiä oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin logistisen regressioanalyysin avulla. Tarkastelua varten muuttujista tehtiin kaksiluokkaisia eli ne dikotomisoitiin (liite 3). Analyyseissä poikia ja tyttöjä tarkasteltiin erikseen.

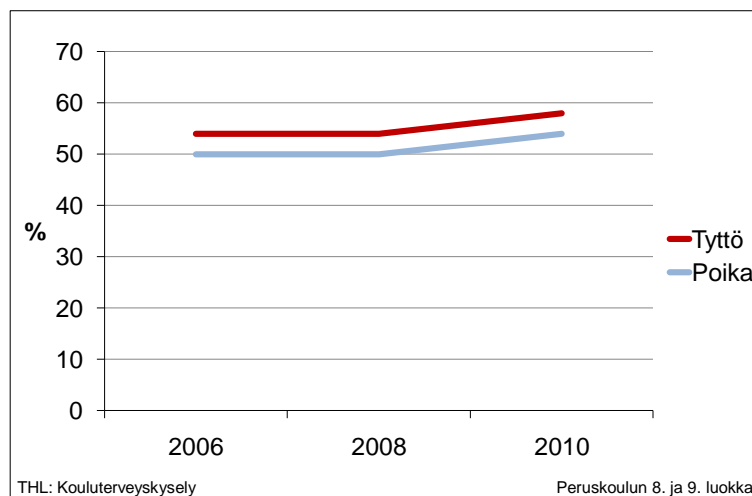
Logistisessa regressioanalyysissä voidaan ottaa huomioon samanaikaisesti useita opiskelu- ja sosiaalisiin taitoihin sekä koulu-uupumukseen yhteydessä olevia tekijöitä ja löytää ne, joiden yhteys tarkasteltaviin asioihin on voimakkain. Syy-seuraussuhdetta ei pystytä kuitenkaan saamaan selville. Tässä raportissa tulokset esitetään ristiintaulukoinnin avulla. Tarkasteluun otettiin tärkeimmät niistä muuttujista, joilla oli logististen regressioanalyysien mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$) yhteys oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen tai sosiaalisiin taitoihin.

YHTEISÖLLISEN TOIMINTAKULTTUURIN MUUTOKSET

Oppilaiden osallisuuskokemus

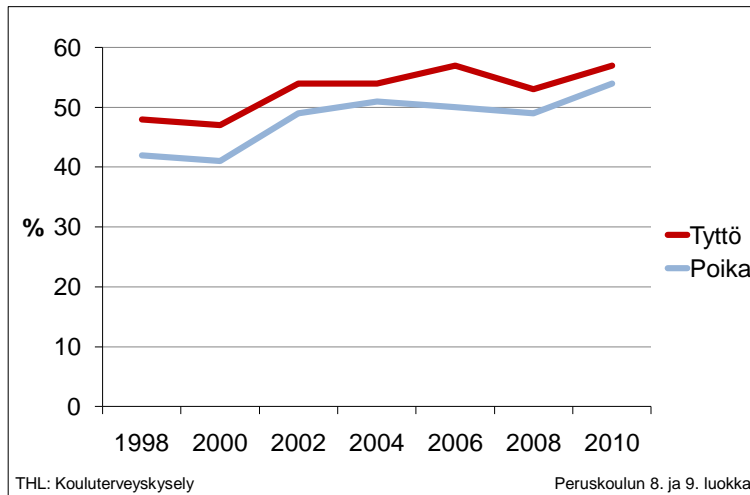
Muutokset oppilaiden osallisuuskokemuksissa olivat myönteisiä. Vuonna 2010 aiempaa useammat oppilaat tiesivät, miten he voivat vaikuttaa koulun asioihin. Oppilaat myös kokivat yhä yleisemmin, että heidän mielipiteensä otettiin huomioon koulutyön kehittämisessä. Aiempaa useammat pitivät opettajia oikeudenmukaisina ja kiinnostuneina oppilaiden kuulumisista. Myös luokan ilmapiirissä oli nähtävissä myönteistä kehitystä.

Vuonna 2010 Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien tytöistä 58 prosenttia ja pojista 54 prosenttia sanoi tietävänsä, miten voi vaikuttaa koulun asioihin. Neljä vuotta aiemmin vaikuttamistavoista tiesi 54 prosenttia tytöistä ja 50 prosenttia pojista. (Kuvio 1; liitetaulukko 7.)

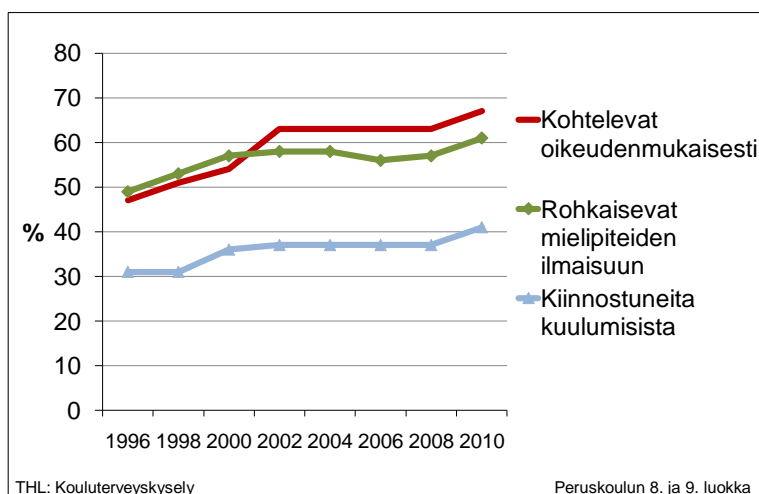
Kuvio 1. Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin. Väittämän kanssa täysin samaa ja samaa mieltä olevien vastaajien luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista sukupuolen mukaan Helsingissä vuosina 2006–2010.

Oppilaiden kokemukset heidän mielipiteidensä huomioimisesta paranivat selvästi vuodesta 1998. Kun vuonna 1998 48 prosenttia tytöistä ja 42 prosenttia pojista koki, että heidän mielipiteensä otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä, vuonna 2010 tätä mieltä oli 57 prosenttia tytöistä ja 54 prosenttia pojista. (Kuvio 2; liitetaulukko 6.)

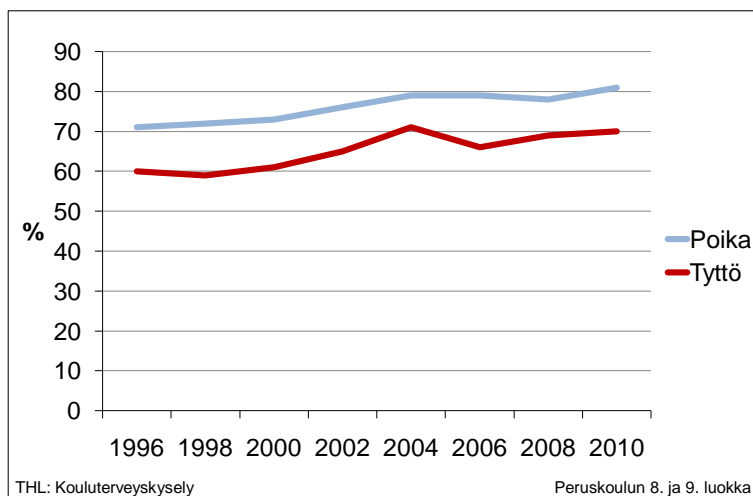
Kuvio 2. Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä. Väittämän kanssa täysin samaa ja samaa mieltä olevien vastaajien luokka-astevakioitunut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista sukupuolen mukaan Helsingissä vuosina 1998–2010.

Oppilaiden käsitykset opettajista olivat vuonna 2010 selvästi myönteisempiä kuin 1990-luvun puolivälissä. Opettajia oikeudenmukaisina pitävien oppilaiden osuus kasvoi 20 prosenttiyksiköllä 14 vuoden aikana. Kun vuonna 1996 oppilaista 47 prosenttia piti opettajia oikeudenmukaisina, vuonna 2010 osuus oli 67 prosenttia. Oppilaat kokivat opettajien rohkaisevan oman mielipiteen ilmaisemiseen yhä yleisemmin. Kun vuonna 1996 oppilaista 49 prosenttia koki opettajien rohkaisevan heitä ilmaisemaan mielipiteensä oppitunneilla, vuoteen 2010 mennessä osuus oli kasvanut 61 prosenttiin. Myös opettajien kiinnostus oppilaiden kuulumisia kohtaan lisääntyi samalla ajanjaksolla. Vuonna 2010 oppilaista 41 prosenttia koki opettajien olevan kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista, kun 14 vuotta aiemmin näin koki 31 prosenttia vastaajista. (Kuvio 3; liitetaulukot 1, 2 ja 3.) Tyttöjen ja poikien kokemukset eivät eronneet merkittävästi toisistaan.

Kuvio 3. Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti, opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan mielipiteeni oppitunneilla ja opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu. Väittämien kanssa täysin samaa ja samaa mieltä olevien vastaajien sukupuoli- ja luokka-astevakioitunut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1996–2010.

Oppilaat viihtyivät yhdessä aiempaa paremmin. Vuonna 2010 pojista 81 prosenttia ja tytöistä 70 prosenttia koki luokan oppilaiden viihtyvän hyvin yhdessä, kun vuonna 1996 näin koki 71 prosenttia pojista ja 60 prosenttia tytöistä. (Kuvio 4; liitetaulukko 4.)

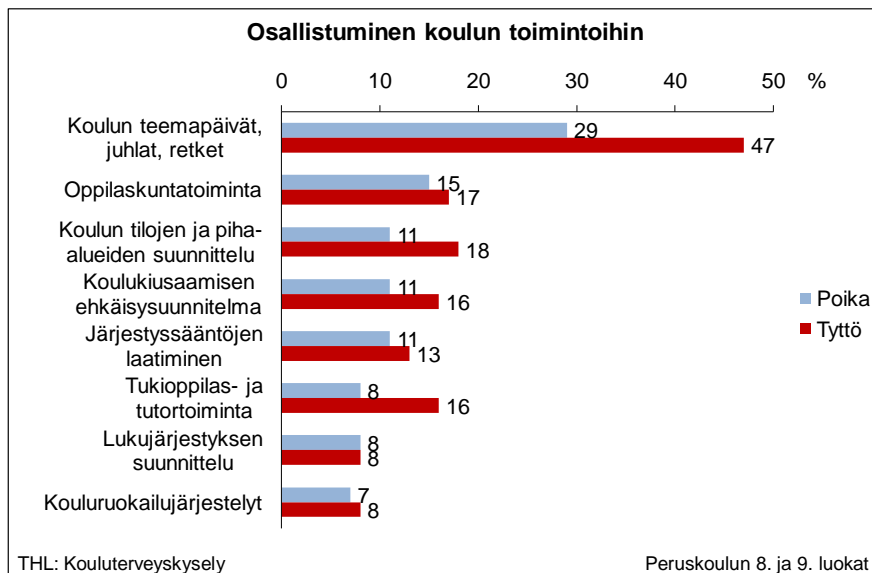
Kuvio 4. Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä. Väittämän kanssa täysin samaa ja samaa mieltä olevien vastaajien luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista sukupuolen mukaan Helsingissä vuosina 1996–2010.

Vuonna 2010 luokassa toteutuvaa osallisuutta selvitettiin myös väittämällä ”Luokan ilmapiiri on sellainen, että uskallan vapaasti ilmaista mielipiteeni”. Pojista 83 ja tytöistä 73 prosenttia oli väittämän kanssa joko täysin samaa mieltä tai samaa mieltä (liitetaulukko 5).

Osallistuminen koulun toimintoihin

Vuonna 2010 Kouluterveyskyselyssä selvitettiin ensimmäistä kertaa, kuinka yleisesti oppilaat osallistuvat koulun toimintoihin. Osallistuminen oli kaiken kaikkiaan melko vähäistä.

Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaat osallistuivat yleisimmin koulun teemapäivien, juhlien tai retkien järjestämiseen. Näihin kertoi osallistuneensa 47 prosenttia tytöistä ja 29 prosenttia pojista. Oppilaskuntatoimintaan ilmoitti osallistuneensa 17 prosenttia tytöistä ja 15 prosenttia pojista. Koulun tilojen ja piha-alueiden suunnitteluun, koulukiusaamisen ehkäisy-suunnitelman ja koulun järjestyssääntöjen laatimiseen osallistui 13–18 prosenttia tytöistä ja 11 prosenttia pojista. Tutor- tai tukioppilastoimintaan osallistui 16 prosenttia tytöistä ja 8 prosenttia pojista. Lukujärjestyksen suunnitteluun ja kouluruokailujärjestelyihin osallistui alle 10 prosenttia sekä tytöistä että pojista. Tytöt osallistuivat lähes kaikkiin koulun toimintoihin yleisemmin kuin pojat. (Kuvio 5; liitetaulukot 8–15.)

Kuvio 5. Koulun toimintoihin osallistuneet. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista sukupuolen mukaan Helsingissä vuonna 2010.

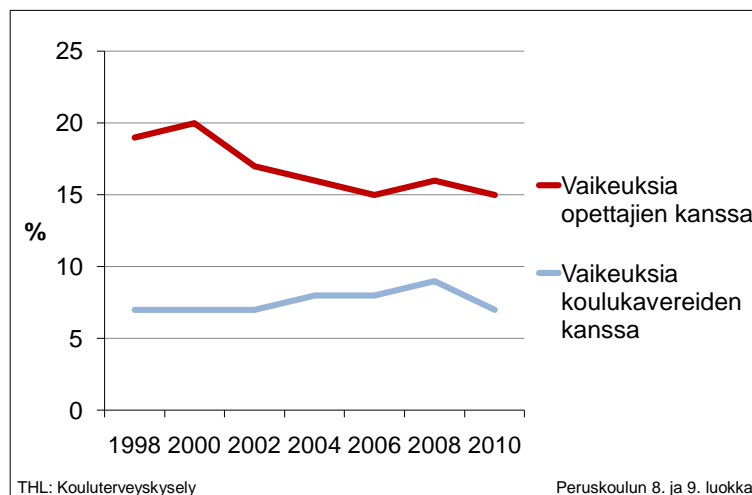

Vuorovaikutus koulussa

Oppilaiden ja opettajien välisessä sekä oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa oli nähtävissä joitakin myönteisiä muutoksia vuosien 1998 ja 2010 välillä. Vaikeudet opettajien kanssa toimeen tulemisessa vähentyivät ja aiempaa harvemmat kokivat väkivaltatilanteiden haittaavan työskentelyä koulussa. Poikien kokemukset avunsaannista koulunkäynnin ongelmassa olivat aiempaa myönteisempiä.

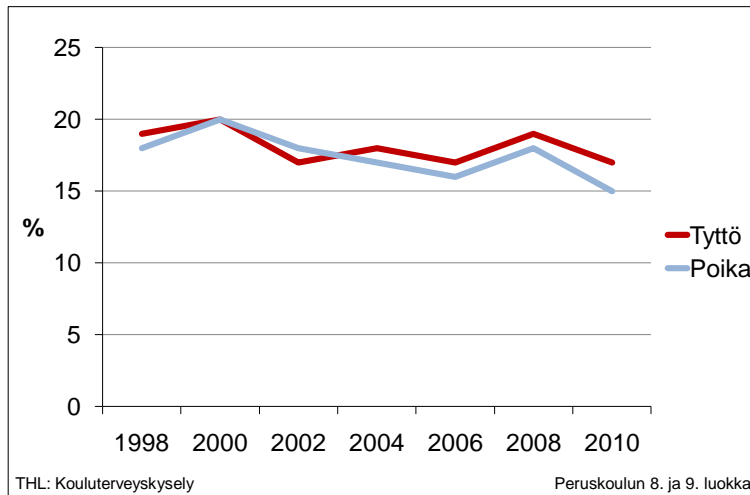
Vaikeudet opettajien kanssa toimeen tulemisessa olivat huomattavasti yleisempiä kuin vaikeudet koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessa kaikkina kyselyvuosina. Vuonna 2010 opettajien kanssa toimeen tulemisessa melko tai erittäin paljon vaikeuksia koki 15 prosenttia oppilaisista. Osuus oli neljä prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 1998. Pojat kokivat vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa kaikkina kyselyvuosina tyttöjä yleisemmin. (Kuvio 6; liitetaulukko 18.)

Koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessa vaikeuksia kokeneiden osuus pysyi lähes samana kaikkina kyselyvuosina. Kahden viimeisen kyselyvuoden välillä oli kuitenkin nähtävissä pientä myönteistä kehitystä, kun vaikeuksia kokevien osuus laski yhdeksästä seitsemään prosenttiin. (Kuvio 6; liitetaulukko 17.)

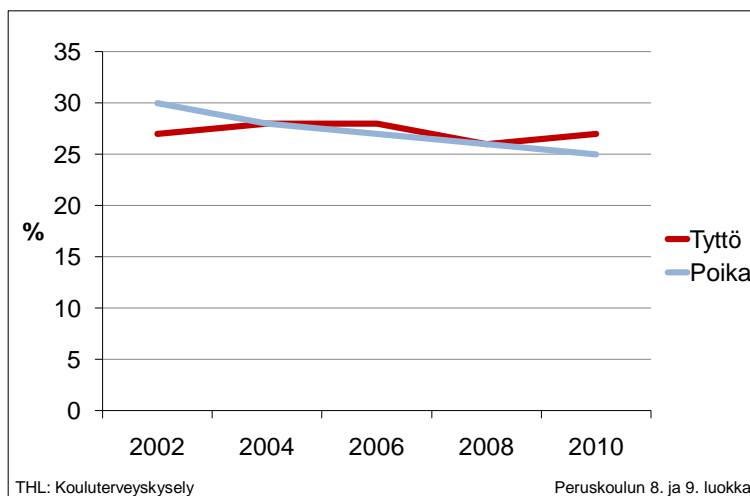
Kuvio 6. Vaikeuksia opettajien ja koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessa melko paljon tai erittäin paljon kokevien sukupuoli- ja luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1998–2010.

Vuonna 2010 yläluokkien tytöistä 17 ja pojista 15 prosenttia ilmoitti koulun väkivaltatilanteiden haittaavan koulutyöskentelyä melko tai erittäin paljon. Osuus oli hieman pienempi kuin 12 vuotta aiemmin, jolloin tytöistä 19 prosenttia ja pojista 18 prosenttia koki väkivaltatilanteiden haittaavan omaa koulutyöskentelyä. Haittaa kokevien oppilaiden osuus vaihteli vuosittain 15 ja 20 prosentin välillä. (Kuvio 7; liitetaulukko 16.)

Kuvio 7. Oppilaat, jotka kokevat koulun väkivaltilanteiden haittaavan työskentelyä koulussa melko tai erittäin paljon. Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista sukupuolen mukaan Helsingissä vuosina 1998–2010.

Avunsaanti koulussa koulunkäyntiin liittyviin vaikeuksiin pysyi tyttöjen osalta lähes yhtä yleisenä kaikkina kyselyvuosina. Poikien avunsaannin kokemuksissa sen sijaan tapahtui myönteistä kehitystä. Vuonna 2010 tytöistä 27 prosenttia koki saavansa apua koulussa vain harvoin tai ei lainkaan. Osuus oli sama vuonna 2002, kun avunsaantia tiedusteltiin ensimmäistä kertaa. Pojista apua koki saavansa vain harvoin tai ei lainkaan 25 prosenttia vuonna 2010 ja 30 prosenttia vuonna 2002. (Kuvio 8; liitetaulukko 19.)

Kuvio 8. Koulussa apua koulunkäynnin vaikeuksiin harvoin tai ei koskaan saavien luokka-astevakioidut prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista sukupuolen mukaan Helsingissä vuosina 2002–2010.

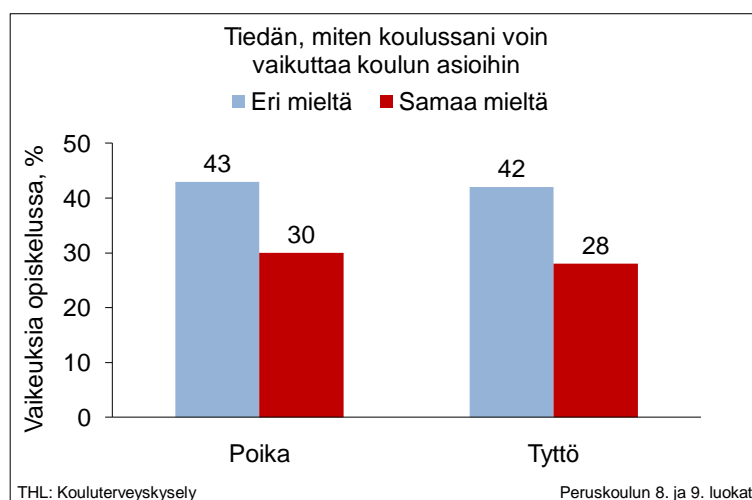
YHTEISÖLLISEN TOIMINTAKULTTUURIN YHTEYDET OPISKELUTAITOIHIN, KOULU-UUPUMUKSEEN JA SOSIAALISIIN TAITOIHIN

Osallisuuskokemuksen yhteys opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin

Opiskelutaidot

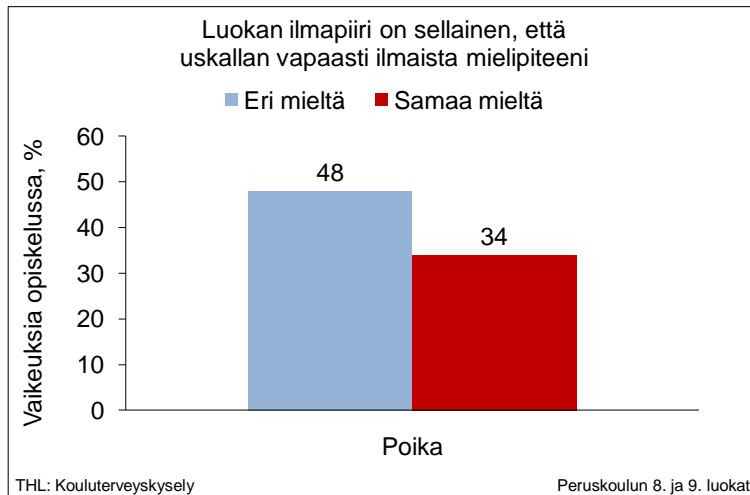
Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaiden koulussa kokema osallisuus oli yhteydessä opiskelutaitoihin. Logistisen regressioanalyysin mukaan oppilailla, jotka tiesivät, miten oman koulun asioihin voi vaikuttaa, oli muita harvemmin vaikeuksia opiskeluun liittyvissä asioissa, kuten kokeisiin valmistautumisessa ja omatoimisuutta vaativien tehtävien tekemisessä.

Niistä tytöistä, jotka tiesivät, miten koulun asioihin voi vaikuttaa, 28 prosentilla oli vaikeuksia opiskelussa. Pojilla vastaava osuus 30 prosenttia. Vaikuttamistavoista tietämättömistä tytöistä opiskeluun liittyviä vaikeuksia oli 42 prosentilla ja pojista 43 prosentilla. (Kuvio 9.)

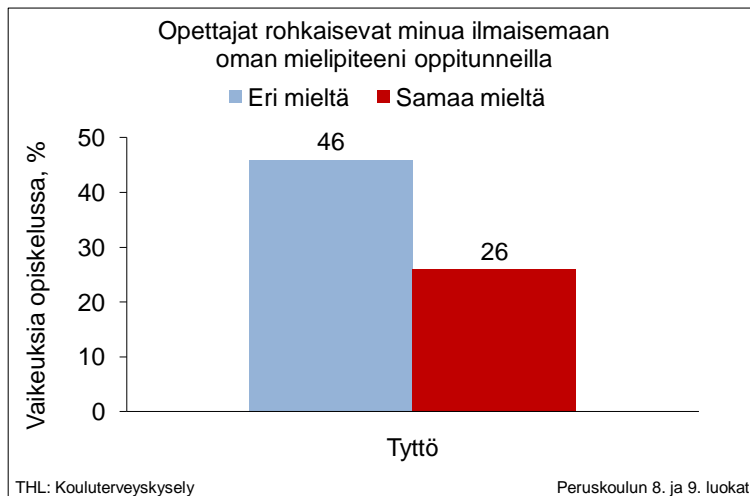
Kuvio 9. Vaikeuksia opiskelussa kokevat oppilaat sen mukaan, ovatko he tietoisia tavoista vaikuttaa koulun asioihin. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Poikien kohdalla luokan ilmapiiri oli yhteydessä vaikeuksiin opiskelussa. Pojista, jotka kokivat uskaltavansa ilmaista vapaasti mielipiteensä luokassa, 34 prosentilla oli vaikeuksia opiskelussa. Mielipiteen ilmaisemisen vaikeaksi kokevista pojista vaikeuksia oli 48 prosentilla. (Kuvio 10.) Tyttöjen osalta vastaavaa yhteyttä ei löytynyt.

Kuvio 10. Vaikeuksia opiskelussa kokevat pojat luokan ilmapiirin mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien pojista Helsingissä vuonna 2010.

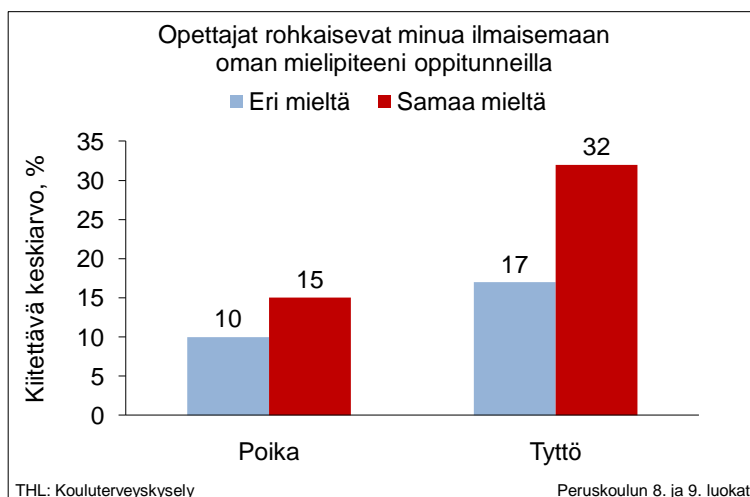
Oppilaan kokemus siitä, että opettajat rohkaisevat häntä ilmaisemaan oman mielipiteen oppitunneilla, oli tyttöjen kohdalla yhteydessä opiskelussa koettujen vaikeuksien vähäisyyteen. Opettajien rohkaisemista tytöistä 26 prosentilla oli vaikeuksia opiskelussa, kun tytöistä, jotka eivät kokeneet tullessaan rohkaistuksi, koki vaikeuksia 46 prosenttia. (Kuvio 11.) Poikien osalta vastaavaa yhteyttä ei ollut.

Kuvio 11. Vaikeuksia opiskelussa kokevat tytöt sen mukaan, kokevatko he opettajien rohkaisevan heitä oman mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien tytöistä Helsingissä vuonna 2010.

Opiskeluun liittyvien vaikeuksien vähäisyyteen oli yhteydessä poikien kohdalla myös kokemus siitä, että opettajat ovat kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista ja tyttöjen kohdalla kokemus opettajien oikeudenmukaisuudesta.

Oppilaan kokemus siitä, että opettajat rohkaisevat häntä ilmaisemaan mielipiteensä oppitunneilla, oli yhteydessä koulutodistuksen kiitettävään keskiarvoon. Opettajan rohkaisevaksi kokevista tytöistä 32 prosentilla oli keskiarvo vähintään 9. Sen sijaan tytöistä, jotka eivät kokeneet opettajien rohkaisevan mielipiteenilmaisuun, kiitettävä keskiarvo oli 17 prosentilla. Pojilla vastaavat osuudet olivat 15 ja 10 prosenttia. (Kuvio 12.)

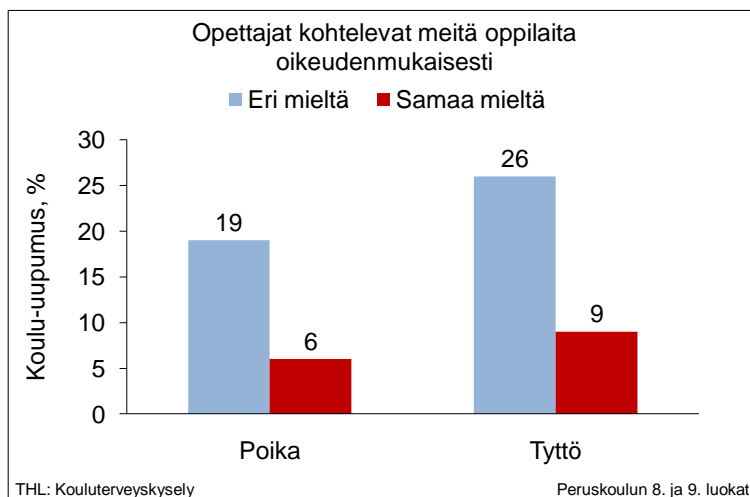

Kuvio 12. Kiitettävä keskiarvo sen mukaan, kokevatko oppilaat opettajien rohkaisevan heitä oman mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Kiitettävään keskiarvoon oli poikien kohdalla yhteydessä myös oman mielipiteen ilmaisun mahdollistava luokan ilmapiiri ja tyttöjen kohdalla tietoisuus vaikuttamistavoista omassa koulussa sekä tunne siitä, että opettajat ovat kiinnostuneita oppilaan kuulumisista.

Koulu-uupumus

Kokemus oppilaiden oikeudenmukaisesta kohtelusta oli yhteydessä koulu-uupumukseen. Opettajia oikeudenmukaisina pitävistä tytöistä 9 prosentilla oli koulu-uupumusta. Sen sijaan tytöistä, jotka eivät pitäneet opettajia oikeudenmukaisina, koulu-uupuneita oli 26 prosenttia. Pojilla vastaavat osuudet olivat 6 ja 19 prosenttia. (Kuvio 13.)

Kuvio 13. Koulu-uupumus sen mukaan, kokevatko oppilaat opettajien kohtelevan heitä oikeudenmukaisesti. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

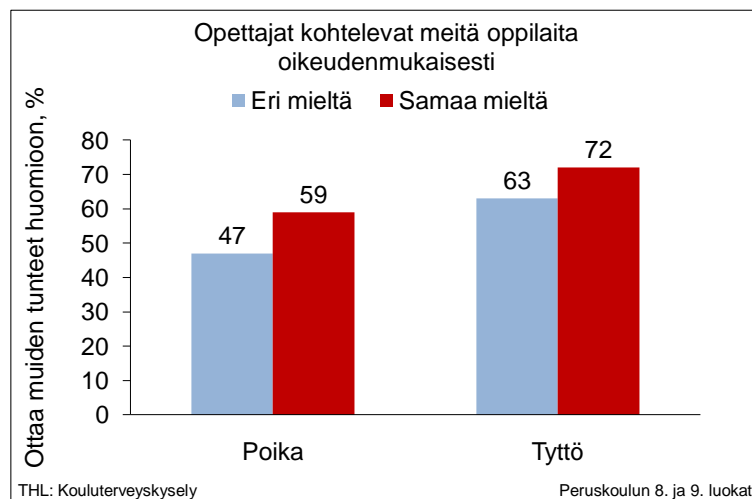
Myös oppilaiden mielipiteiden huomioiminen koulutyön kehittämisessä oli tyttöjen kohdalla yhteydessä koulu-uupumukseen. Tytöistä, jotka kokivat oppilaiden mielipiteiden tulevan huomioon otetuksi koulutyön kehittämisessä, koulu-uupumusta oli joka kymmenennellä. Sen sijaan tytöistä, jotka kokivat mielipiteiden jäävän huomiotta, uupumusta oli noin joka viidennellä. Lisäksi poiki-

en kohdalla kokemus siitä, että opettajat rohkaisevat oppilaita ilmaisemaan mielipiteensä oppitunneilla, oli yhteydessä koulu-uupumuksen vähäisyyteen.

Sosiaaliset taidot

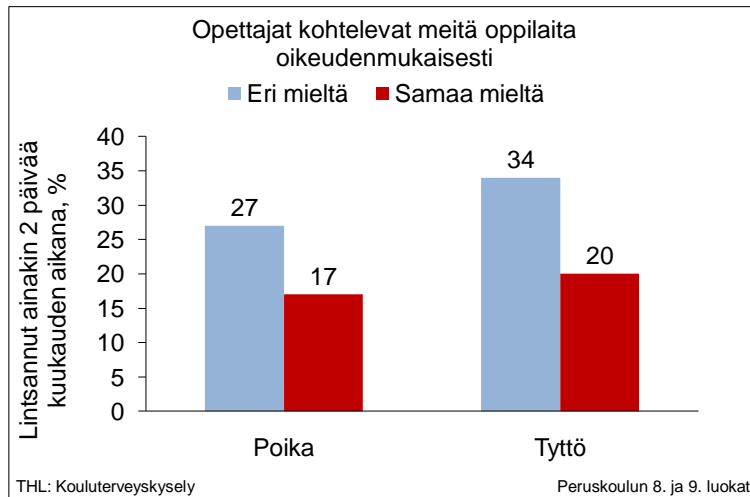
Kouluyhteisön osallisuus oli voimakkaasti yhteydessä moniin oppilaiden pro- ja antisosiaalista käyttäytymistä kuvaaviin tekijöihin. Erityisesti kokemukset siitä, että opettajat kohtelevat oppilaita oikeudenmukaisesti, ovat kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista sekä rohkaisevat oppilaita mielipiteenilmaisuuksiin oppitunneilla, olivat yhteydessä moniin prososiaalisen käyttäytymisen muotoihin, muun muassa oppilaiden valmiuteen auttaa ja huomioida muita.

Oppilaiden kokemus opettajien oikeudenmukaisuudesta oli yhteydessä esimerkiksi oppilaiden arvioon omasta kyvystään ottaa muiden tunteet huomioon. Opettajia oikeudenmukaisina pitävistä tytöistä 72 prosenttia arvioi ottavansa toisten tunteet huomioon. Opettajia epäoikeudenmukaisina pitävistä tytöistä muiden tunteet arvioi huomioivansa 63 prosenttia. Pojilla vastaavat osuudet olivat 59 ja 47 prosenttia. (Kuvio 14.)

Kuvio 14. Muiden tunteiden huomioiminen sen mukaan, kokevatko oppilaat opettajien kohtelevan heitä oikeudenmukaisesti. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Oppilaiden kokemus opettajien oikeudenmukaisuudesta oli yhteydessä myös oppilaiden antisosiaaliseen käyttäytymiseen. Opettajia oikeudenmukaisina pitävistä tytöistä 20 prosenttia ilmoitti lintsanneensa viimeksi kuluneen kuukauden aikana vähintään kaksi päivää. Tytöistä, jotka eivät pitäneet opettajia oikeudenmukaisina, oli lintsannut 34 prosenttia. Pojilla vastaavat osuudet olivat 17 ja 27 prosenttia. (Kuvio 15.)

Kuvio 15. Toistuva lintsaminen sen mukaan, kokevatko oppilaat opettajien kohtelevan heitä oikeudenmukaisesti. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Myös toistuva rikkeiden tekeminen, esimerkiksi tappeluihin osallistuminen ja koulun omaisuuden turmeleminen, oli todennäköisempää, jos oppilaat olivat kokeneet opettajan kohtelevan heitä epäoikeudenmukaisesti.

Koulun toimintoihin osallistumisen yhteys opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin

Opiskelutaidot

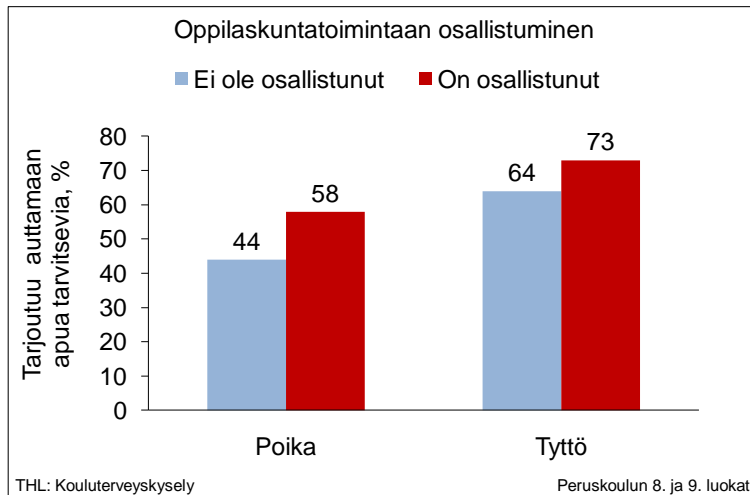
Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaiden osallistuminen koulun eri toimintoihin oli yhteydessä viime todistuksen kaikkien aineiden keskiarvoon. Oppilailla, jotka osallistuivat oppilaskuntatoimintaan, oli yleisemmin kiitettävä keskiarvo. Oppilaskuntatoimintaan osallistuneista tytöistä 32 prosentilla oli kiitettävä keskiarvo, kun taas niistä, jotka eivät olleet toimintaan osallistuneet, kiitettävä keskiarvo oli 24 prosentilla. Pojilla vastaavat osuudet olivat 18 ja 12 prosenttia. Poikien kohdalla myös osallistuminen koulun teemapäivien, juhlien ja retkien järjestelyihin ja tyttöillä osallistuminen koulukiusaamisen ehkäisy suunnitelman laadintaan olivat yhteydessä kiitettävään keskiarvoon.

Koulu-uupumus

Oppilaiden osallistuminen koulun toimintoihin ei ollut logistisen regressioanalyysin mukaan yhteydessä koulu-uupumukseen.

Sosiaaliset taidot

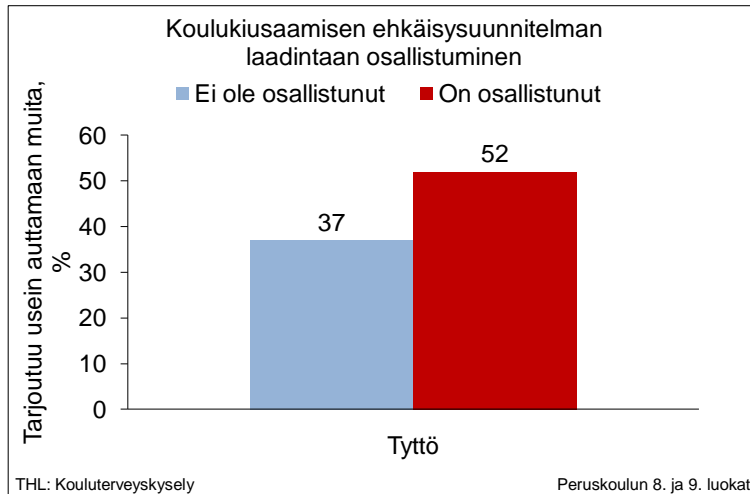
Oppilaiden osallistuminen koulun toimintoihin oli yhteydessä prososiaaliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi oppilaskuntatoiminnassa mukana olevat ilmoittivat auttavansa yleisemmin muita. Oppilaskuntatoiminnassa mukana olleista pojista 58 prosenttia ja tytöistä 73 prosenttia tarjoutui auttamaan, jos joku loukkaa itsensä, on pahoilla mielin tai huonovointinen. Sen sijaan pojista, jotka eivät osallistuneet oppilaskuntatoimintaan, 44 prosenttia ilmoitti tarjoutuvansa auttamaan. Tytöistä näin ilmoitti 64 prosenttia. (Kuvio 16.)

Kuvio 16. Muiden auttaminen oppilaskuntatoimintaan osallistumisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Oppilaskuntatoimintaan osallistumisen ohella myös muut osallistumisen muodot olivat yhteydessä prososiaaliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi tyttöjen kohdalla osallistuminen koulukiusaamisen ehkäisysuunnitelman laadintaan ja poikien kohdalla osallistuminen järjestyssääntöjen laadintaan olivat yhteydessä valmiuteen auttaa muita.

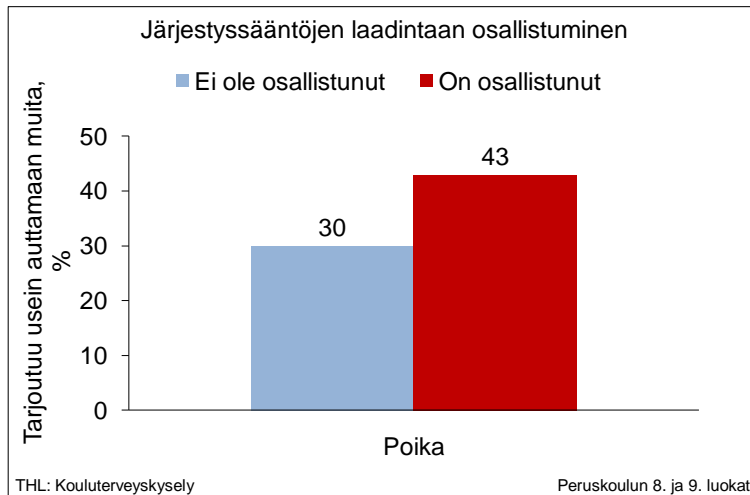
Koulukiusaamisen ehkäisysuunnitelman laadintaan osallistuneista tytöistä 52 prosenttia sanoi tarjoutuvansa auttamaan muita usein. Vastaavasti suunnitelman laadintaan osallistumattomista tytöistä 37 prosenttia ilmoitti näin. (Kuvio 17.)

Kuvio 17. Muiden auttaminen koulukiusaamisen ehkäisysuunnitelman laadintaan osallistumisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien tytöistä Helsingissä vuonna 2010.

Pojista, jotka olivat osallistuneet koulun järjestyssääntöjen laatimiseen, 43 prosenttia tarjoutui auttamaan usein muita. Sääntöjen laadintaan osallistumattomista pojista puolestaan 30 prosenttia kertoi auttavansa muita usein. (Kuvio 18.)

Kuvio 18. Muiden auttaminen koulun järjestyssääntöjen laadintaan osallistumisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien pojista Helsingissä vuonna 2010.

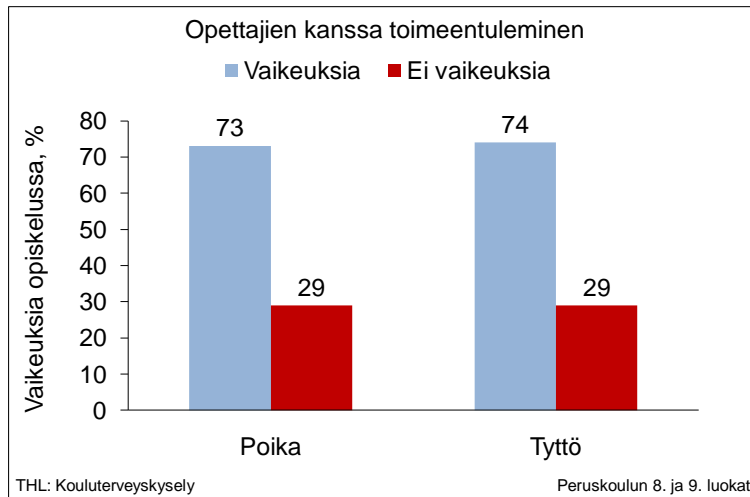
Lisäksi oppilaiden osallistuminen kouluyhteisön eri toimintoihin oli yhteydessä useisiin muihin prososiaalisen käyttäytymisen muotoihin, esimerkiksi nuorempien ystävälliseen kohteluun.

Kouluyhteisön vuorovaikutuksen yhteys opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin

Opiskelutaidot

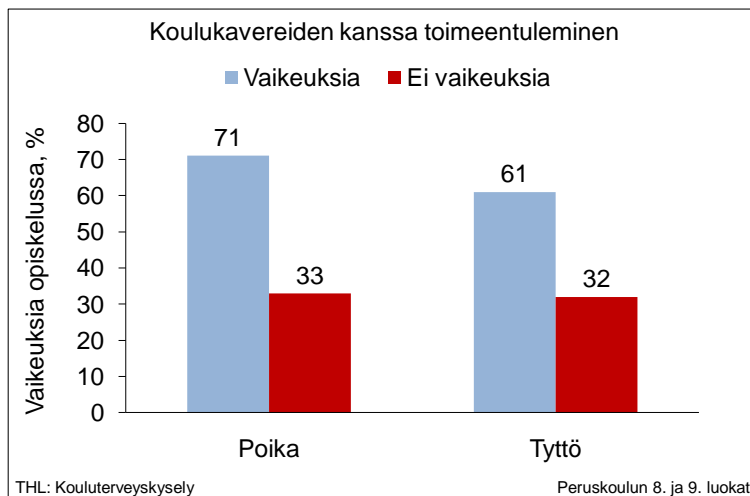
Kouluyhteisön vuorovaikutus oli yhteydessä Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaiden opiskelutaitoihin. Opettajien ja koulukavereiden kanssa hyvin toimeen tulevilla oppilailla oli muita vähemmän hankaluksia mm. kirjoittamista tai omatoimisuutta vaativissa tehtävissä ja opetuksen seuraamisessa.

Vaikeudet opiskelussa olivat selvästi yleisempiä oppilailla, joilla oli vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa. Kun opettajien kanssa hyvin toimeen tulevista oppilaista 29 prosentilla oli vaikeuksia opiskelussa, vaikeuksia toimeen tulemisessa ilmoittaneista yli 70 prosentilla oli hankaluksia myös opiskelussa. (Kuvio 19.)

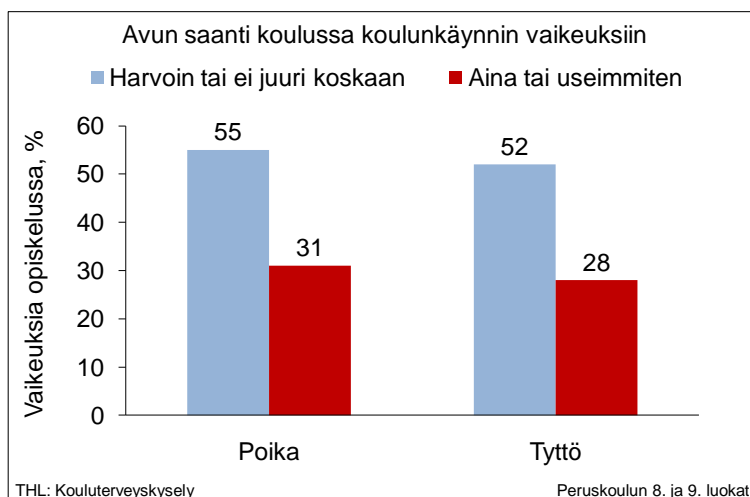
Kuvio 19. Vaikeuksia opiskelussa kokevat opettajien kanssa toimeen tulemisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Vuorovaikutus koulukavereiden kanssa oli samaan tapaan yhteydessä koettuihin opiskeluvaikeuksiin. Koulukavereiden kanssa hyvin toimeen tulevista noin joka kolmannella oli vaikeuksia opiskelussa. Toimeen tulemisessa vaikeuksia kokevista pojista opiskeluvaikeuksia oli 71 prosentilla ja tytöistä 61 prosentilla. (Kuvio 20.)

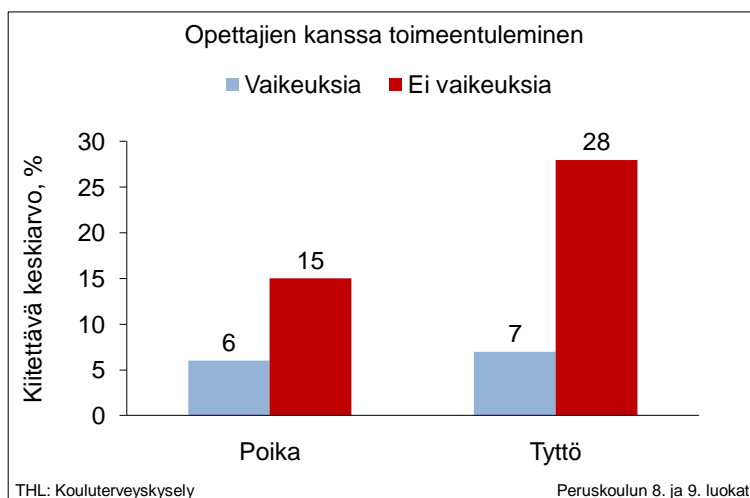
Kuvio 20. Vaikeuksia opiskelussa kokevat koulukavereiden kanssa toimeen tulemisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Myös avunsaanti koulussa koulunkäynnin vaikeuksissa oli yhteydessä yläluokkalaisten opiskelussa kokemiin vaikeuksiin. Apua tarvitessaan saaneista pojista 31 prosenttia koki vaikeuksia opiskelussa, kun apua vaikeuksiinsa vain harvoin tai ei koskaan saaneista, vaikeuksia koki 55 prosenttia. Tyttöjen kohdalla vastaavat osuudet olivat 28 ja 52 prosenttia. (Kuvio 21.)

Kuvio 21. Vaikeuksia opiskelussa kokevat koulunkäynnin vaikeuksiin koulussa saadun avun mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Koulu yhteisön vuorovaikutus oli yhteydessä oppilaiden keskiarvoon. Erityisesti opettajien kanssa toimeen tulemisella oli merkitystä oppilaiden opintomenestyksen kannalta. Opettajien kanssa hyvin toimeen tulevista tytöistä 28 prosentilla oli kiitettävä keskiarvo, kun vaikeuksia toimeen tulemisessa kokevista kiitettävä keskiarvo oli 7 prosentilla. Poikien kohdalla vastaavat osuudet olivat 15 ja 6 prosenttia. (Kuvio 22.)

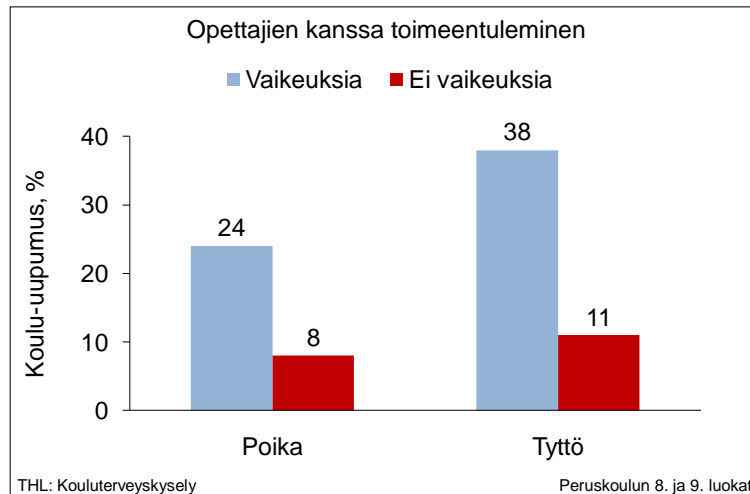

Kuvio 22. Kiitettävä keskiarvo opettajien kanssa toimeen tulemisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Opettajien kanssa toimeen tulemisen merkitys opintomenestyksen kannalta näkyi myös tarkasteltaessa oppilaiden heikompia keskiarvoja. Opettajien kanssa hyvin toimeen tulevista pojista 29 prosentilla ja tytöistä 16 prosentilla oli alle 7,5 keskiarvo. Vastaavasti toimeen tulemisessa vaikeuksia kokevista pojista 52 prosenttia ja tytöistä 46 prosenttia ilmoitti keskiarvokseen alle 7,5.

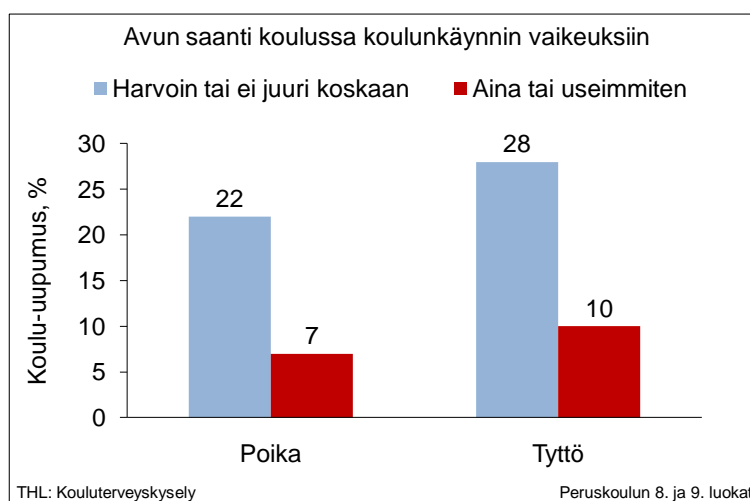
Koulu-uupumus

Kouluuhteisön vuorovaikutus oli osin yhteydessä Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaiden koulu-uupumukseen. Erityisesti opettajien kanssa toimeen tuleminen oli voimakkaassa yhteydessä koulu-uupumukseen. Tytöistä, joilla ei ollut vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa, koulu-uupumusta oli 11 prosentilla. Opettajien kanssa toimeen tulemisessa vaikeuksia kokevista koulu-uupumusta oli 38 prosentilla. Pojilla vastaavat osuudet olivat 8 ja 24 prosenttia. (Kuvio 23.)

Kuvio 23. Koulu-uupumus opettajien kanssa toimeen tulemisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Kokemus avunsaannista koulussa oli yhteydessä koulu-uupumukseen. Tytöistä, jotka kokivat saavansa koulussa apua koulunkäynnin vaikeuksiin, koulu-uupumusta oli 10 prosentilla. Sen sijaan apua harvoin tai ei koskaan saavista 28 prosentilla oli koulu-uupumusta. Pojilla vastaavat osuudet olivat 7 ja 22 prosenttia. (Kuvio 24.)

Kuvio 24. Koulu-uupumus koulunkäynnin vaikeuksiin koulussa saadun avun mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

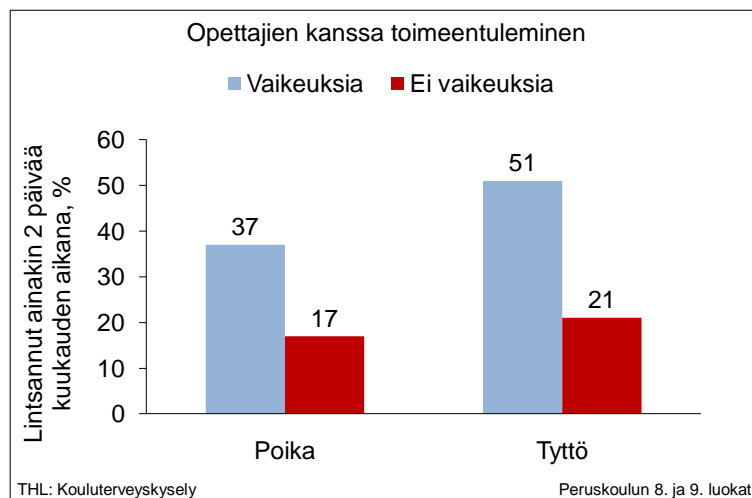
Koulu yhteisön vuorovaikutusta kuvaavista tekijöistä myös työrauhaa häiritsevien väkivaltatilanteiden kokeminen oli poikien kohdalla yhteydessä koulu-uupumukseen. Tyttöillä vastaavaa yhteyttä ei löytynyt.

Sosiaaliset taidot

Koulu yhteisön vuorovaikutus oli yhteydessä oppilaiden sosiaalisiin taitoihin. Erityisesti opettajien kanssa toimeen tuleminen osoittautui merkittäväksi oppilaiden pro- ja antisosiaalisen käyttäytymisen kannalta. Myös koulukavereiden kanssa toimeen tuleminen, koulutyöskentelyä haittaavat väkivaltatilanteet ja avun saanti koulussa koulunkäynnin vaikeuksiin olivat joiltain osin yhteydessä oppilaiden sosiaalisiin taitoihin.

Opettajien kanssa toimeen tuleminen oli voimakkaasti yhteydessä sekä poikien että tyttöjen lintsaamiseen. Opettajien kanssa hyvin toimeen tulevista pojista 17 prosenttia oli lintsannut viimeksi kuluneen kuukauden aikana ainakin kaksi päivää, kun taas vaikeuksia toimeen tulemisessa kokevista ainakin kaksi päivää lintsanneita oli 37 prosenttia. Tyttöjen kohdalla vastaavat osuudet olivat 21 ja 51 prosenttia. (Kuvio 25.)

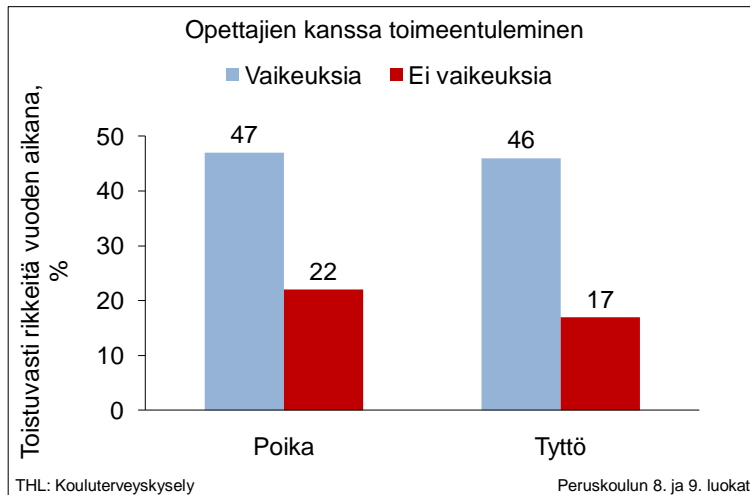
Opettajien kanssa toimeen tulemisessa koetut vaikeudet olivat pojilla kaikkein voimakkaimmin lintsaimiseen yhteydessä oleva tekijä. Myös tytöillä yhteys oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tyttöillä voimakkaimmin lintsaimiseen oli kuitenkin yhteydessä vanhempien tietämättömyys nuoren viikonloppuiltojen viettopaikasta.

Kuvio 25. Lintsaiminen opettajien kanssa toimeen tulemisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaisista Helsingissä vuonna 2010.

Tyttöjen kohdalla myös avunsaanti koulussa oli yhteydessä lintsaimisen vähäisyyteen. Pojilla vastaavaa yhteyttä ei löytynyt.

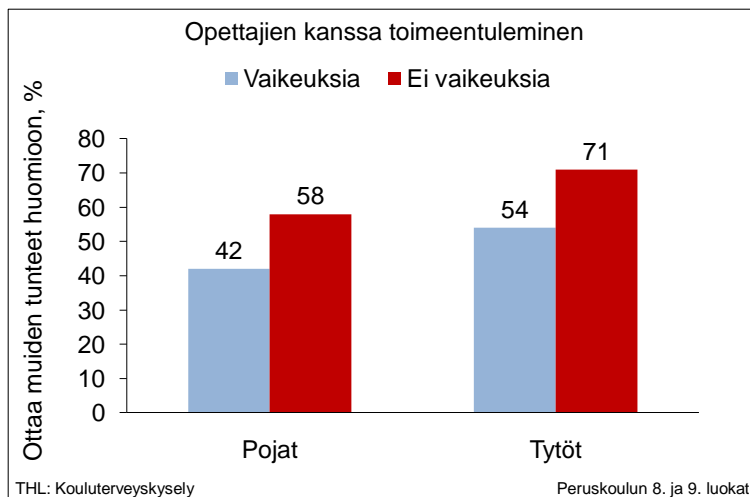
Logistisen regressioanalyysin mukaan sekä tyttöjen että poikien rikekäyttäytymiseen kaikkein voimakkaimmin yhteydessä olevat tekijät liittyivät vanhemmuuteen (esimerkiksi vanhempien tietämättömyyteen nuoren viikonloppuiltojen viettopaikasta). Kuitenkin myös vuorovaikutus opettajien kanssa oli erittäin vahvasti yhteydessä sekä tyttöjen että poikien rikekäyttäytymiseen. Opettajien kanssa hyvin toimeen tulevista tytöistä 17 prosenttia oli tehnyt viimeksi kuluneen vuoden aikana toistuvasti rikkeitä. Vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa kokevista tytöistä rikkeitä oli tehnyt 46 prosenttia. Pojilla vastaavat osuudet olivat 22 ja 47 prosenttia. (Kuvio 26.)

Kuvio 26. Toistuvat rikkeet opettajien kanssa toimeen tulemisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Lisäksi opettajien kanssa toimeen tulemisessa koetut vaikeudet olivat yhteydessä sekä tyttöjen että poikien väkivaltaiseen käyttäytymiseen, kuten tappeluihin osallistumiseen ja koulun omaisuuden turmelemiseen. Poikien kohdalla myös vaikeudet koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessa olivat yhteydessä muiden ihmisten hakkaamiseen.

Toimiva oppilas-opettajasuhde oli yhteydessä prososiaaliseen käyttäytymiseen. Sekä poikien että tyttöjen kohdalla opettajien kanssa toimeen tuleminen oli yhteydessä esimerkiksi oppilaiden kykyyn ottaa muiden tunteet huomioon. Opettajien kanssa hyvin toimeen tulevista tytöistä 71 ja pojista 58 prosenttia arvioi ottavansa muiden tunteet huomioon, kun taas opettajien kanssa toimeen tulemisen ongelmalliseksi kokevista tytöistä 54 ja pojista 42 prosenttia sanoi ottavansa muiden tunteet huomioon. (Kuvio 27.)

Kuvio 27. Muiden tunteiden huomioiminen opettajien kanssa toimeen tulemisen mukaan. Prosenttiosuudet peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

Lisäksi opettajien kanssa toimeen tuleminen oli yhteydessä oppilaiden halun kohdalla muita ystävällisesti. Tyttöjen kohdalla myös koulutyöskentelyä haittaavien väkivaltatilanteiden uhan vähäisyys oli yhteydessä muiden ystävälliseen kohteluun. Edelleen koulukavereiden kanssa hyvin toimeen tulevat tytöt tarjoutuivat muita todennäköisemmin auttamaan apua tarvitsevia. Poikien kohdalla vastaavaa yhteyttä ei löytynyt.

POHDINTA

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli selvittää Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaiden kokemaa osallisuutta, koulun toimintoihin osallistumista ja vuorovaikutusta kouluyhteisössä vuonna 2010, ja niissä viime vuosina tapahtuneita muutoksia. Tutkimuksessa selvitettiin myös koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin yhteyksiä oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin. Aineistona käytettiin Kouluterveyskyselyä, joka on tehty Helsingissä kattavasti joka toinen vuosi vuodesta 1996 alkaen. Tutkimus koski Helsingin peruskoulujen 8. ja 9. luokkia lukuun ottamatta erityiskouluja. On kuitenkin hyvä huomata, että Helsingissä koulujen kesken on varmasti vaihtelua, jota tämä tutkimus ei pysty tuomaan esiin. Niissä kouluissa, joissa oppilaiden osallistamiseen on jo panostettu voimakkaasti, tilanne on todennäköisesti tämän tutkimuksen tuloksia myönteisempi. Vaikka tutkimuksen tulokset koskevat yläluokkien oppilaita, voidaan monia tässä tarkasteltuja asioita pitää tärkeinä myös alaluokkien oppilaiden kannalta. Lisäämällä koulun toimintakulttuurin yhteisöllisyyttä jo alaluokilla, voidaan ennaltaehkäistä monien ongelmien kehittyminen koulunkäynnin myöhemmässä vaiheessa.

Seuraavassa tarkastellaan, miten käsillä olevan tutkimuksen löydökset suhteutuvat aiempaan aihepiiristä tehtyyn tutkimukseen. Lisäksi pohditaan tulosten merkitystä käytännön koulutyön ja sen kehittämisen näkökulmasta.

Osallisuuden lisäämisessä haasteita

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että oppilaiden osallistumista tukeva yhteisöllinen toimintakulttuuri on tärkeä tekijä sekä opiskelussa menestymisen, koulussa jaksamisen että monien sosiaalisten taitojen kehittämisen näkökulmasta. Käytännössä oppilaiden osallisuus kuitenkin toteutuu koulussa edelleen heikosti. Vuonna 2010 Helsingin peruskoulujen kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista reilusti alle puolet uskoi opettajien olevan kiinnostuneita heidän kuulumisistaan ja vain vähän yli puolet tiesi, miten oman koulun asioihin voi vaikuttaa. Koulun toimintakulttuurissa tarvitaan siis merkittäviä muutoksia, ennen kuin oppilaiden osallisuus voi aidosti toteutua.

Useissa tutkimuksissa on havaittu lasten ja nuorten osallisuuden lisäämisessä olevan haasteita. Sanna Koskinen (2010) haastatteli väitöskirjaansa varten toimijoita Helsingin kaupungin kouluista ja eri virastoista. Haastatteluissa selvisi, että lasten ja nuorten osallistuminen on edelleen huonosti integroitunut osaksi koulujen ja suunnitteluorganisaatioiden arkea. (Mt.) Kouluisa panostetaan lähitulevaisuudessa vahvasti lasten osallistamiseen, mikäli koulutyötä kehitetään perusopetuksen laatukriteerien (2009; 2010) osoittamaan suuntaan. Kriteerien mukaan opetuksen laadun varmistamiseksi oppilaat tulee ottaa mukaan mm. opetussuunnitelmasta käytävään keskusteluun.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että oppilaiden osallistumismahdollisuudet koulussa olivat rajalliset. Vuonna 2010 vain pieni vähemmistö Helsingin yläluokkalaisista osallistui kouluyhteisönsä asioihin ja yhteisön kehittämiseen. Esimerkiksi koulun tilojen ja piha-alueiden suunnitteluun osallistui noin joka kymmenes poika ja alle viidennes tytöistä. Oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksiin opiskeluympäristönsä suhteen on kuitenkin odotettavissa parannusta uuden kouluterveydenhuollon asetuksen myötä. Vuonna 2009 säädetty valtioneuvoston asetus velvoittaa oppilaitokset ottamaan oppilaat mukaan joka kolmas vuosi tehtäviin kouluyhteisön ja

opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden tarkastuksiin (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta...2009).

Helsingiläisnuorille tehdyssä kyselyssä selvisi, että nuoret haluavat vaikuttaa koulussa moniin asioihin, erityisesti kouluruokailuun liittyviin asioihin (Pamaus 2011). Koulujen tulisiikin tarjota oppilaille mahdollisuus osallistua kouluruokailun suunnitteluun ja toteuttamiseen (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010). Käsillä olevan tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittivat vain harvan Helsingin peruskoululaisen saavan äänensä kuuluviin näissä asioissa. Ainoastaan seitsemän prosenttia kaikista oppilaista kertoi vuonna 2010 osallistuneensa kouluruokailujärjestelyihin.

Maanlaajuisesti lasten vaikuttamismahdollisuuksia kouluruokailuun kehitetään Suomen Lasten Parlamentin kouluruokakampanjalla (Lasten ääni lautaselle! -kampanja 2011). Lasten parlamentti on kehittänyt yhdessä lapsiasiavaltuutetun kanssa Lasten ääni lautaselle -kampanjassa kyselytyökalun, jota koulut ja kunnat voivat käyttää selvittääkseen lasten näkemyksiä kouluruokasta ja ruokailutilanteesta. Kyselytyökalu on ladattavissa kampanjan Internet-sivuilta. Kyselytyökalun teemat ovat lasten työstämiä aiheita, joita he itse pitävät tärkeinä kouluruokassa. Kampanja osoittaa, miten yksinkertaisilla keinoilla oppilaiden osallisuutta voidaan koulussa lisätä.

Koulujen käytössä on myös muita valtakunnallisia työkaluja oppilaiden äänen esiin tuomiseksi koulussa. Esimerkiksi Anne Konun väitöskirjaan (2002) pohjautuva Koulun hyvinvointiprofiili tarjoaa kouluille helpon tavan oppilaiden mielipiteiden kuulemiseen koulu yhteisön kehittämiseksi (Koulun hyvinvointiprofiili 2011).

Lasten kuulemisen suurimmat haasteet lienevät kuitenkin asenteiden tasolla. Kuten lasten osallistumista oman lähiympäristönsä suunnitteluun koulussa tutkinut Sanna Koskinen (2010) toteaa, sekä virkamiehet että opettajat kokevat mahdollisuutensa toimia lasten ja nuorten osallistumisen mahdollistajina rajallisiksi. Resursseja pidetään liian vähäisinä niin työajan kuin osallistumisenkin osalta. Koskinen korostaa, että halu lasten kuuntelemiseen, aitoon kohtaamiseen ja vallan jakamiseen on ennen kaikkea asennekysymys. Asenteiden muutos vaatii aikaa, keskustelua, koulutusta ja onnistumisen kokemuksia. (Mt.)

Osallistuminen kannattaa

Tässä tutkimuksessa selvisi, että oppilaiden osallistuminen koulun yhteisiin toimintoihin liittyy moniin nuoren kehityksen kannalta myönteisiin asioihin. Esimerkiksi oppilaskuntatoimintaan osallistuminen oli yhteydessä kiitettävään keskiarvoon ja valmiuteen auttaa muita. Oppilaiden tietoisuus tavoista vaikuttaa omassa koulussa taas oli yhteydessä opiskelussa koettujen vaikeuksien vähäisyyteen. Poikkileikkausaineiston perusteella ei voida arvioida vaikutussuhteiden suuntaa. Tulos tukee kuitenkin aiempia tutkimuksia, joissa on havaittu koulumenestyksen ja osallistumisaktiivisuuden välinen yhteys (Vehviläinen 2006).

Tutkimuksen tulokset toivat esiin myös tyttöjen selvästi poikia aktiivisemmän osallistumisen koulun toimintoihin. Vaikka tässä esitettyjen tulosten perusteella ei voida vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä poikien vähäisemmän osallistumisaktiivisuuden syistä, asiaan on kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota. Suosiiko koulun toimintakulttuuri tyttöjen tapoja toimia, kuten aika-ajoin viritävä keskustelu tyttöjen poikia paremmasta koulumenestyksestä antaa ymmärtää (ks. Oja-järvi 2006)? Kuitenkin tyttöjen ja poikien osallistumisaktiivisuuden eroa merkittävämpänä ongelmana on pidettävä kaikkien nuorten vähäisiä osallistumismahdollisuuksia. Jos osallistumisen tai osallisuuden vastakohtana on osattomuus (esim. Kiilakoski 2008), koulun toiminnoista ulkopuoliseksi jäävät voivat pahimmassa tapauksessa syrjäytyä koulusta ja tätä myötä yhteiskunnasta.

Tulevaisuus näyttää paremmalta, sillä nuorten osallisuuden lisäämiseen panostetaan Helsingissä tällä hetkellä vahvasti strategia- ja suunnitelmatasolla (Helsingin kaupungin strategiaoh-

jelma 2009–2012; Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2009–2012). Niiden mukaan kaupunki mm. kehittää vapaa-ajan toimintaa kouluikäisille nuorille ja lisää kulttuuri- ja taidetoimintaa koulujen opetuksessa lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitojen kehittämiseksi. Edelleen alueellista nuorten aktiivisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tukevaa Ansa -toimintaa kehitetään ja vahvistetaan osana Hesan nuorten ääni -toimintaa. Myös hallintokuntien käyttöön kehitettävä vuorovaikutussuunnittelu-malli luo rakenteita lasten mielipiteiden huomioonottamiselle päätöksenteossa.

Helsingissä oppilaiden näkemyksiä oppimisympäristön kehittämiseksi tuodaan esille keväällä 2011 järjestettävissä neljässä Pamaus 2011 -päivässä. Jokaisessa kokouspäivässä käsitellään 6–8 aihetta, jotka on etukäteen valmisteltu kouluissa. Jokaisesta käsiteltävästä aiheesta yksi koulu valmistelee lyhyen puheenvuoron, jossa esitellään perustelut aiheen valinnalle sekä siihen liittyvä kehittämissuositus. Virkamiehet kommentoivat oppilaiden esittämiä ehdotuksia. Kun kaikki ehdotukset on käsitelty, äänestetään kaksi asiaa, jotka liitetään kaikista neljästä kokouksesta koottavaan julkilausumaan. (Pamaus 2011.)

Toimiva opettajasuhde ehkäisee ongelmia

Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että hyvä opettajasuhde on tärkeä tekijä oppilaan opiskelutaitojen, koulussa jaksamisen ja monien sosiaalisten taitojen kannalta. Opettajien kanssa toimeen tulemisessa vaikeuksia kokevilla oppilailla oli muita useammin vaikeuksia myös opiskelussaan, koulu-uupumusta ja he lintsasivat ja tekivät rikkeitä muita useammin. Toisaalta positiivinen opettajasuhde oli yhteydessä oppilaiden prososiaalisen käyttäytymisen moniin puoliin. Erityisesti kokemus opettajien oikeudenmukaisuudesta, opettajien kiinnostus oppilaiden asioihin sekä kokemus siitä, että opettajat rohkaisevat oppilaita mielipiteenilmaisuuksiin oppitunneilla olivat yhteydessä mm. oppilaiden valmiuteen auttaa ja huomioda muita.

Opettajasuhteen merkitystä oppilaiden koulunkäynnin näkökulmasta on tutkittu aiemminkin jonkin verran (Nurmi 2009; Pirttiniemi 2000). Juhani Pirttiniemi (2000) osoitti väitöstutkimuksessaan opettajasuhteen olevan yhteydessä esimerkiksi oppilaiden myöhempiin koulutusvalintoihin. Tutkimuksen mukaan myönteisesti yläluokilla opettajiinsa suhtautuneiden ja hyviä opettajakokemuksia saaneiden oppilaiden koulutuspaikka peruskoulun jälkeen oli varmempi kuin opettajien ja opettajiin kriittisesti suhtautuneiden. (Mt; ks. myös Kuronen 2010.)

Erityisesti pojilla on useissa aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan opettajasuhteissa yleisesti kitkaa. Myös käsillä olevan tutkimuksen tulokset vahvistavat erityisesti poikien kokevan vaikeuksia vuorovaikutuksessaan opettajien kanssa: lähes joka viides Helsingin 8. ja 9. luokkien pojista kokee vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa kun taas tytöistä vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa kokee reilu kymmenes. Pirttiniemi (2000) arvelee, etteivät oppilaat niinkään epäile opettajien ammattitaitoa, mutta pitävät opettajien kykyä ihmisenä olemiseen ja työskentelyyn oppilaiden kanssa puutteellisena. Oppilaita esimerkiksi tuetaan ja heille annetaan myönteistä palautetta liian harvoin (Kuronen 2010).

Toimiva ja oikeudenmukaiseksi koettu opettaja-oppilassuhde ei kuitenkaan ole tärkeä ainoastaan oppilaiden opiskelutaitojen kannalta. Oppilaan kokemus opettajien kanssa toimeen tulemisesta sekä kokemus opettajan oikeudenmukaisuudesta ovat yhteydessä myös koulussa jaksamiseen ja moniin sosiaalisen käyttäytymisen muotoihin. Opettajien kanssa hyvin toimeen tulevat oppilaat voivat tämän tutkimuksen tulosten valossa hyvin monilla mittareilla mitattuna: heillä oli esimerkiksi vain harvoin opiskeluvaikeuksia ja koulu-uupumusta. He myös lintsasivat ja tekivät rikkeitä harvemmin kuin opettajien kanssa huonosti toimeen tulevat toverinsa.

Aiemmissakin tutkimuksissa on todettu kouluuyhteisön tarjoaman tuen olevan yhteydessä esimerkiksi koulu-uupumukseen. Tutkimukset antavatkin aihetta olettaa, että sosiaalisella ympäristöllä voi olla hyvin merkittävä rooli koulu-uupumuksen kehittymisessä ja ennaltaehkäisyssä.

(Hamberg 2010; Luopa ym. 2008; Salmela-Aro & Näätänen 2005). Sosiaalinen tuki ja erityisesti kokemus tuen oikeudenmukaisesta jakautumisesta oppilaiden kesken ovat tärkeitä nuorten rikekäyttäytymistä ja masentuneisuutta ehkäiseviä tekijöitä (Ellonen 2008). Myös käsillä olevan tutkimuksen tulokset osoittavat, että koulu yhteisöllä ja erityisesti toimivalla opettajasuhteella on vanhemmuuden ohella merkittävämpi rooli nuorten antisosiaalisen käyttäytymisen ehkäisyssä.

Hyvä ilmapiiri edistää oppimista

Vuorovaikutus koulukavereiden kanssa osoittautui tässä tutkimuksessa merkittäväksi tekijäksi oppilaiden opiskelutaitojen, koulu-uupumuksen ja sosiaalisten taitojen kannalta. Koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessa koetut vaikeudet liittyivät esimerkiksi opiskelun ongelmiin. Poikien kohdalla myös luokan ilmapiiri oli tärkeä. Niistä pojista, jotka kokivat vaikeaksi ilmaista mielipiteensä luokassa, noin puolella oli vaikeuksia opiskelussa, kun taas niistä, jotka uskalsivat ilmaista mielipiteensä, vaikeuksia oli joka kolmannella. Mielipiteenilmaisuun rohkaiseva ilmapiiri oli poikien kohdalla yhteydessä myös kiitettävään keskiarvoon.

Luokan vuorovaikutuksen ja toverisuhteiden on todettu olevan tärkeitä nuorten koulumenestyksen ja hyvinvoinnin kannalta. Esimerkiksi luokan pysyminen koostumukseltaan samana useamman vuoden ajan on yhteydessä oppilaiden parempaan keskiarvoon (Alatupa 2007). Edelleen luokan koon on havaittu olevan yhteydessä oppilaiden kokemaan yksinäisyyteen: suurempien luokkien oppilaat ovat pienten luokkien oppilaita useammin yksinäisiä niin fyysisesti kuin emotionaalisestikin. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että oppilasmääriltään pienillä luokilla jokainen tulee huomioiduksi ja uskaltaa olla oma itsensä kun taas suuremmilla luokilla oppilas jää helpommin huomiotta. (Konu 2010.) Oppilaiden hyvinvoinnin ja koulumenestyksen kannalta ei ole siis yhdentekevää, millaisessa luokkayhteisössä oppiminen tapahtuu (ks. myös Luopa ym. 2008). Pyrittäessä rakentamaan toimivia oppimistilanteita olisikin otettava huomioon myös oppilaiden subjektiiviset kokemukset esimerkiksi luokan vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä (ks. Holopainen ym. 2009).

Koulu yhteisön toimiva vuorovaikutus on tärkeää nuoren terveen kasvun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi sekä opiskelumenestyksen kannalta (Sulander & Romppanen 2007). Tällöin käytännön koulutyöltä edellytetään esimerkiksi hyvän opettajasuhteen luomisen mahdollistavia luokka- ja opetustiloja. Opetusjärjestelyjä suunniteltaessa on tärkeää huomioida, että oppilailla on riittävän pysyvä, yhteisöllinen ryhmä. Sekä oppilaat että opettajat tarvitsevat mahdollisuuksia oppia tuntemaan toisensa. Oppilaalla olisi hyvä olla koulussa oman ryhmän lisäksi myös oma fyysinen paikka, kotiluokka. On myös tärkeää, että luokanopettajille ja -ohjaajille turvataan riittävästi aikaa olla luokkansa kanssa. (Helsingin esi- ja perusopetuksen oppilashuolto 2009.)

Kaikki mukaan!

- Osallistuminen koulun toimintoihin tukee opiskelutaitoja. On kiinnitettävä huomiota erityisesti koulussa heikommin menestyvien osallistamiseen.
- Nuoret haluavat osallistua! Osallisuuden lisääminen on usein asennekysymys, mutta myös rakenteiden ja toimintakulttuurin tulee tukea oppilaiden osallistumista.
- Luokan toimiva vuorovaikutus edistää oppimista. On koulun aikuisten tehtävä huolehtia siitä, ettei kukaan oppilaista jää ulkopuolelle tai tule kiusatuksi.
- Toimiva ja oikeudenmukainen opettajasuhde suojaa nuorta monilta ongelmilta. Hyvä opettaja kohtelee oppilaita oikeudenmukaisesti, osoittaa kiinnostusta oppilaiden asioita kohtaan ja rohkaisee heitä tuomaan esiin omia mielipiteitä.

LÄHTEET

- Alatupa, Saija: Koulun ja luokan koko, koulumenestys ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Alatupa, Saija; Karppinen, Krister; Keltikangas-Järvinen, Liisa & Savioja, Hannele (toim.): Koulun syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Helsinki, Sitra, 2007, s. 90–141.
- Cantell, Hannele: Ratkaiseva vuorovaikutus. Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. Helsinki, PS-Kustannus, 2010
- Ellonen, Noora: Kasvuyhteisö nuoren turvana. Tampere, Tampere University Press & Nuorisotutkimusverkosto, 2008.
- Erytisopetuksen strategia. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:47. Helsinki, Opetusministeriö, 2007.
- Gretschel, Anu: Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2002.
- Gretschel, Anu: Nuori – ei asiakkaaksi, vaan vaikuttamaan nuorisotyön keinoin. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76. Helsinki, Nuorisotutkimusseura, 2007, s. 243–262.
- Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi: Lapset ja nuoret: kuntalaisia, subjekteja, toimijoita. Teoksessa: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:2. Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008, s. 77–83.
- Hahn, Carole. Citizenship Education: an empirical study of policy, practices and outcomes. Oxford Review of Education. 25:1–2, 1999, s. 231–349.
- Hamberg, Janina: Yläkouluikäisten nuorten koulu-uupumuksen yhteys yksilöllisiin ja yhteisöllisiin tekijöihin. Turun yliopisto, Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 2010.
- Helsingin esi- ja perusopetuksen oppilashuolto 2009. Helsingin kaupunki 28.2.2009.
- Helsingin kaupungin strategiaohjelma 2009–2012. Helsingin kaupunki 29.4.2009.
- Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2009–2012. Helsingin kaupunki 4.11.2009.
- Holopainen, Pirkko; Järvinen, Ritva; Kuusela, Jorma & Packalen, Petra: Työrauha tavaksi. Kohtaaminen, toimintakulttuuri ja pedagogiikka koulun arjessa. Helsinki, Opetushallitus, 2009.
- Junttila, Niina: Social competence and loneliness during the school years – Issues in assessment, intrerrelations and intergenerational transmission. Turku, Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja B, osa 325. Humaniora, 2010.
- Järvelä, Kati: Etnografinen tapaustutkimus kuudesluokkalaisten osallistamisesta ja osallisuudesta koulussa. Oulun yliopisto, Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 2008.
- Kentala, Kaisa: Ääntä kuuluviin! Nuorten sosiaalinen pääoma ja osallisuus koulussa ja vapaaajalla. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 2009.
- Kiilakoski, Tomi: Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto, 2008, s. 8–24.
- Konu, Anne: Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Acta Universitatis Tamperensis 887. Tampere, Tampereen yliopisto, 2002.

- Konu, Anne: Koululaisten hyvinvoinnin arviointi ja alakoulujen hyvinvointi 2000-luvulla. Teoksessa Joronen, Katja & Koski, Anna (toim.): Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluyhteisössä. Tampere, Tampere University Press 2010, s. 13–32.
- Koskinen, Sanna: Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 98. Helsinki, Nuorisotutkimusseura, 2010.
- Kouluhuvinvointityöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:27. Helsinki, Opetusministeriö, 2005.
- Koulun hyvinvointiprofiili. Internetissä: <http://www10.edu.fi/hyvinvointiprofiili/info.php?lang=#1> (luettu 22.2.2011).
- Kouluterveydenhuolto 2002. Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes. Stakes, Oppaita 51. Helsinki 13.8.2002.
- Kuronen, Ilpo: Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, 2010.
- Laki perusopetuslain muuttamisesta (2.3.2007, 239/2007).
- Lasten ääni lautaselle! -kampanja. Internetissä <http://www.lastenparlamentti.fi/slp/kouluruokakampanja> (luettu 21.2.2011).
- Luopa, Pauliina; Pietikäinen, Minna; Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka: Missä opit? Helsingin peruskoululaisten kokemuksia oppimisympäristöstä ja hyvinvoinnista vuosina 1996–2008. Helsingin kaupunki ja Stakes, 2008.
- Manninen, Jyri: Oppilaiden osallisuus koulussa – oppilaskuntatoiminnan uusi tuleminen? Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto, 2008, s. 119–130.
- Neuvonen, Markus: Demokratiaa koulunpenkille. Opettajan opas demokratiakasvatukseen. Helsinki, Oikeusministeriö, 2008
- Niemi, Reetta: Luokka, jossa saa ajatella. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto, 2008. s. 42–55.
- Nousiainen, Leena & Piekkari, Ulla: Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu. Oppilaskunnan ohjaavan opettajan opas. Helsinki, Opetusministeriö, 2005.
- Nousiainen, Leena & Piekkari, Ulla: Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu. Koulun kehittämisen kansio. Helsinki, Opetusministeriö, 2007.
- Nuorisolaki (27.1.2006, 72/2006).
- Nurmi, Pirkko: Opettaja kouluhuvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa säätelijöinä. Kuopio, Kuopion yliopiston julkaisuja. E Yhteiskuntatieteet 170, 2009.
- Ojajärvi, Anni: Oppilaan paikka. Koulussa hyvin menestyvät lukiolaiset opiskelun, koulunkäynnin ja koulumaailman keskellä. Helsingin yliopisto, Sosiologian pro gradu -tutkielma, 2006.
- Oranen, Mikko: Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankkeen raportti. Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriö, 2007.
- Pamaus 2011. Helsingin ylipormestarin oppilaskuntapäivät kaupungintalolla. Internetissä: <http://www.helsinkikanava.fi/muut-tapahtumat/strategiaseminaari-2011> (luettu 22.2.2011).
- Perkiö-Mäkelä, Merja; Nevala, Nina & Laine, Vappu (toim.): Hyvä koulu. Helsinki, Työterveyslaitos, 2006.
- Perttilä, Kerttu; Kautto, Sari; Lounamaa, Anne; Luopa, Pauliina; Ritamo, Maija & Rimpelä, Matti: Hyvinvointi kouluyhteisössä. HVK-kehittämishankkeen loppuraportti. Hyvinvointi koulussa -hanke. Helsinki, Stakes, 2003.
- Perusopetuksen laatukriteerit. Opetusministeriön julkaisuja 2009:19, Opetusministeriö, 2009.
- Perusopetuksen laatukriteerit. Opetusministeriön julkaisuja 2010:6, Opetusministeriö, 2010.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki, Opetushallitus, 2004.

- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset. Helsinki, Opetushallitus, 2010.
- Perusopetuslaki (21.8.1998, 628/1998).
- Pirttiniemi, Juhani: Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta. Helsinki, Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 168, 2000.
- Rimpelä, Matti; Luopa, Pauliina; Räsänen, Minna & Jokela, Jukka: Nuorten hyvinvointi 1996–2005 – Eriytyvätkö hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin kehityssuunnat. Teoksessa Kautto, Mikko (toim.): Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki, Stakes, 2006, s. 57–77.
- Saaranen, Terhi: Yhteisöllisyys koulussa. Esitys Koulun terveys ja hyvinvointi -hankkeen koulutuksessa 1.–2.2.2007 Internetissä: http://www.health.fi/content/files/terhi_saaranen2.pdf (luettu 21.2.2011).
- Salmela-Aro, Katariina & Näätänen, Petri: BBI-10. Nuorten koulu-uupumusmenetelmä. Helsinki, Edita, 2005.
- Scales, Peter; Benson, Peter & Mannes, Marc: The contribution to adolescent well-being made by nonfamily adults: An examination of developmental assets as contexts and processes. *Journal of Community Psychology*, 34 (2006):4, s. 401–413.
- Sulander, Juhani & Romppanen, Vuokko: Psykososiaalisen opiskeluympäristön yhteys opiskelijoiden hyvinvointiin. Teoksessa Virtanen, Marianne (toim.): Mielenterveys. Lisänumero 1: Työ ja ihminen. Helsinki, Työterveyslaitos, 2007, s. 548–558.
- Suomen perustuslaki (11.6.1999, 731/1999).
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. (28.5.2009, 380/2009)
- Vehviläinen, Jukka: Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt. Helsinki, Opetushallitus, 2006.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. (21.8.1991, 60/1991)

LIITTEET

Liite 1

Kouluterveyskyselyn julkaisut ja raportit Helsingissä

Kuusela, Jorma: Raportti Helsingin oppimistulosten arviointien ja kouluterveyskyselyjen yhdistämisestä. Opetushallituksen, Stakesin ja Helsingin kaupungin opetusviraston yhteistyöhanke. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A3:2004. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto, 2004.

Liinamao, Arja & Rimpelä, Matti & Kosunen, Elise & Jokela, Jukka: Kouluterveys 1996 Helsingissä. Seksuaaliopetus ja seurustelukokemukset 14–16 -vuotiailla huhtikuussa 1996. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1998.

Lommi, Anni & Luopa, Pauliina & Puusniekka, Riikka & Vilkki, Suvi & Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka: Kouluterveys 2010: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.

Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna & Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka: Missä opit? Helsingin peruskoululaisten kokemuksia oppimisympäristöstä ja hyvinvoinnista vuosina 1996–2008. Helsingin kaupunki ja Stakes, 2008.

Luopa, Pauliina & Harju, Hanna & Puusniekka, Riikka & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka, & Kinnunen, Topi & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2008: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2008.

Luopa, Pauliina & Harju, Hanna & Puusniekka, Riikka & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka, & Kinnunen, Topi & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2008: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Stakes, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniaisten kaupunki, Vantaan kaupunki, 2008.

Luopa, Pauliina & Orre, Soili & Hagelberg, Eva & Jokela, Jukka & Rimpelä, Matti: Kouluterveys 2002: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2002.

Luopa, Pauliina & Orre, Soili & Hagelberg, Eva & Jokela, Jukka & Rimpelä, Matti: Kouluterveys 2002: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Stakes, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniaisten kaupunki, Vantaan kaupunki, 2002.

Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna & Jokela, Jukka: Mistä tukea? Helsingiläisnuorten masentuneisuus, koulukiusaaminen ja luvattomat poissaolot vuosina 1996–2006. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2006.

Luopa, Pauliina & Räsänen, Minna & Jokela, Jukka: Missä mennään? Helsingiläisnuorten päihdekäyttämisen suuntia 1996–2004. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2004.

Luopa, Pauliina & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Puusniekka, Riikka & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2006: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Stakes, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniaisten kaupunki, Vantaan kaupunki, 2006.

Nummelin, Raija & Luopa, Pauliina & Rimpelä, Matti & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä vuosina 1995–2000. Katsaus kyselyyn ja sen tuloksiin. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 7. Helsinki: Helsingin kaupunki, Stakes, 2001.

- Nummelin, Raija & Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Stubbe, Jennifer & Jokela, Jukka: Seksuaalikasvatus helsinkiläisten yläasteiden haasteena. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 9. Helsinki: Helsingin kaupunki, Stakes, 2000.
- Ojajarvi, Anni & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Luopa, Pauliina & Räsänen, Minna: Kouluterveys 2004: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2004.
- Puusniikka, Riikka & Harju, Hanna & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Kinnunen, Topi & Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2008: Helsingin kuntaraportti ammattiin opiskelevista. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2008.
- Puusniikka, Riikka & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna: Kouluterveys 2006: Helsingin kuntaraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2006.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä 1996 ja 1998: Muutokset nuorten koulukokemuksissa, terveydessä ja päihteiden käytössä. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1998.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä 1998. Nuorten koulukokemukset, terveys ja päihteiden käyttö suurpiireittäin. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1999.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka: Kouluterveyskysely Helsingissä 2000: Koulukokemukset, terveys ja päihteiden käyttö. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 2000.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka & Lahti-Koski, Marjaana: Kouluterveys 1996 - tutkimus: Nuorten ruokailu- ja liikuntatottumukset Helsingin peruskouluissa huhtikuussa 1996. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1998.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka & Liinamo, Arja & Siivola, Matti: Kouluterveys 1996 -tutkimus: Kouluviihtyvyys, terveys ja terveystottumukset Helsingissä huhtikuussa 1996. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupunki, 1997.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Siivola, Matti: Kouluterveys 1995 -tutkimus: Humalaa ja huumeita Helsingissä. Tutkimus peruskoulun, lukion ja ammattioppilaitosten oppilaiden alkoholin ja huumeiden käytöstä joulukuussa 1995. Perusraportti. Helsinki: Stakes, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Päihdeasiaintoimisto, 1996.
- Räsänen, Minna & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Luopa, Pauliina: Kouluterveys 2004: Pääkaupunkiseudun raportti. Helsinki: Stakes, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniainen kaupunki, Vantaan kaupunki, 2004.

Liite 2

Kouluterveyskyselyyn vastanneiden oppilaiden lukumäärä

Kouluterveyskyselyyn osallistuneet Helsingin peruskoulut vuosina 1996–2010.

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Ala-Malmin peruskoulu	94	108	119	110	118	105	105	102
Albertin koulu	-	11	6	10	7	13	-	5
Aleksis Kiven peruskoulu	132	112	114	139	182	138	170	159
Alppilan yläasteen koulu	-	-	-	192	192	165	159	172
Apollon yhteiskoulu	171	190	116	156	135	117	160	155
Arabian peruskoulu	-	-	-	-	-	50	56	57
Aurinkolahden peruskoulu	-	-	-	-	94	104	125	134
Botby högstadieskola	72	88	107	94	120	144	133	144
Brahenpuiston koulu	-	-	-	-	-	-	-	15
Elias-koulu	57	74	41	42	52	54	51	36
Englantilainen koulu	49	-	65	32	-	-	65	63
Etu-Töölön yläasteen koulu	90	98	101	115	64	145	122	-
Helsingin ranskalais-suomalainen koulu	107	112	97	123	132	125	119	116
Haagan peruskoulu	-	-	-	-	-	144	159	120
Helsingin Kristillinen koulu	15	44	36	39	47	57	82	74
Helsingin normaalilyseo	179	156	156	155	169	158	144	152
Helsingin Rudolf Steiner-koulu	84	82	89	135	82	65	88	91
Helsingin saksalainen koulu	80	92	84	88	97	81	72	77
Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu	174	175	183	175	180	181	184	173
Helsingin Uusi yhteiskoulu	163	101	105	119	157	119	165	135
Helsingin yhteislyseo	213	233	250	261	264	260	245	243
Herttoniemen yhteiskoulu	129	157	147	177	216	205	213	210
Hiidenkiven peruskoulu	249	214	172	217	93	270	290	232
Hillerikujan koulu	-	35	15	17	11	29	-	-
HY Viikin normaalikoulu	123	133	160	159	163	138	159	116
Högstadieskolan Lönkan	116	104	126	93	123	-	138	123
Högstadieskolan Svenska normallyceum	137	159	133	141	-	164	137	168
Itäkeskuksen peruskoulu	158	166	182	166	180	136	130	114
Jakomäen yläasteen koulu	78	79	76	82	86	70	66	69
Juutalainen koulu	13	21	-	15	19	16	24	21
Kallahden peruskoulu	-	-	-	-	138	146	131	108
Kampin koulu	-	15	21	-	-	-	-	-
Kannelmäen peruskoulu	157	152	217	145	163	110	144	63
Karviaistien koulu	-	-	-	13	-	10	16	2
Kruununhaan yläasteen koulu	223	252	264	290	271	295	289	226
Kulosaaren yhteiskoulu	-	162	188	208	266	212	243	226
Käpylän yläasteen koulu	185	189	163	162	173	178	166	115
Laajasalon yläasteen koulu	-	166	167	154	192	164	163	180
Lauttasaaren yhteiskoulu	153	200	138	142	157	133	210	165

Taulukko jatkuu...

Taulukko jatkuu

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Lemmilän koulu	-	-	1	-	-	4	4	-
Malmin yläasteen koulu	156	173	208	164	198	152	137	31
Maunulan yhteiskoulu	106	138	149	177	192	163	130	162
Meilahden yläasteen koulu	172	131	-	154	83	189	213	205
Munkkiniemen yhteiskoulu	-	221	225	225	289	271	278	242
Munksnäs högstadieskola	95	121	113	118	119	123	109	113
Myllypuron yläasteen koulu	105	101	81	85	81	71	80	95
Naulakallion koulu	18	10	-	10	16	22	23	23
Ortonin koulu	7	9	7	11	15	-	-	-
Oulunkylän yhteiskoulu	245	278	-	210	246	280	271	271
Outamon koulu	-	-	17	20	23	21	26	22
Pakilan yläasteen koulu	263	331	265	238	339	322	300	311
Pitäjänmäen peruskoulu	129	81	105	76	97	111	76	65
Pohjois-Haagan yhteiskoulu	129	211	226	225	192	227	247	235
Porolahden peruskoulu	179	172	145	147	150	170	217	226
Puistolan peruskoulu	196	217	198	209	243	268	274	252
Pukinmäen peruskoulu	169	188	177	124	170	181	190	128
Ressun peruskoulu	133	173	147	134	-	136	75	61
Ruskeasuon koulu	33	-	14	14	-	4	-	-
Siilitien peruskoulu	-	-	-	-	-	-	-	13
Suomalais-venäläinen koulu	77	-	75	67	120	80	80	57
Suutarilan yläasteen koulu	233	271	258	280	239	186	218	245
Taivallahden peruskoulu	-	-	-	-	-	-	85	-
Tehtaanpuiston yläasteen koulu	-	171	208	212	221	165	208	179
Toivolan koulu	14	31	17	-	34	31	32	16
Torpparinmäen peruskoulu	-	-	16	53	59	89	105	55
Töölön yhteiskoulu	120	132	135	132	152	140	157	132
Vartiokylän yläasteen koulu	172	229	201	189	235	226	241	263
Vesalan yläasteen koulu	132	107	141	120	-	156	155	170
Vuosaaren yläasteen koulu	180	87	218	223	169	157	147	55
Yhtenäiskoulu	57	56	48	54	48	54	58	160
Åshöjdens grundskola	84	88	97	70	111	95	111	99
Vastanneiden lukumäärä yhteensä	6605	7607	7330	7907	8184	8595	9085	8332

Liite 3

Indikaattoreiden ja dikotomisoitujen muuttujien muodostaminen

Koulu-uupumus, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Indikaattorin muodostus:

Oletko kokenut seuraavanlaisia tunteita koulutyöhösi liittyen?

- Tunnen hukkuvani koulutyöhön (Pisteitys: Ei juuri koskaan, Muutamana kerran kuussa=0; Muutamana päivänä viikossa=1; Lähes päivittäin=2)
- Tuntuu, ettei opinnoillani ole enää merkitystä (Pisteitys: Ei juuri koskaan, Muutamana kerran kuussa=0; Muutamana päivänä viikossa=1; Lähes päivittäin=2)
- Minulla on riittämättömyyden tunteita opinnoissani (Pisteitys: Ei juuri koskaan, Muutamana kerran kuussa=0; Muutamana päivänä viikossa=1; Lähes päivittäin=2). *Mukaan otettiin 3-6 pistettä saaneet vastaajat.*

Toistuvasti rikkeitä vuoden aikana, % (tieto saatavilla vuodesta 2002)

Indikaattorin muodostus:

Oletko viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana tehnyt seuraavia asioita?

- Kirjoittanut tai maalannut kirjoituksia tai graffiteja seiniiin, busseihin, pysäkkikatoksiin, ikkunoihin tai muihin vastaaviin paikkoihin (Pisteitys: En ole = 0; Kerran = 1; 2-4 kertaa = 2; Yli 4 kertaa = 3)
  - Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut koulun omaisuutta tai koulurakennusta / oppilaitoksen omaisuutta tai tiloja (Pisteitys: En ole = 0; Kerran = 1; 2-4 kertaa = 2; Yli 4 kertaa = 3)
  - Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut muuta kuin koululle/oppilaitokselle kuuluvaa omaisuutta (Pisteitys: En ole = 0; Kerran = 1; 2-4 kertaa = 2; Yli 4 kertaa = 3)
  - Varastanut jotakin kaupasta tai kioskista (Pisteitys: En ole = 0; Kerran = 1; 2-4 kertaa = 2; Yli 4 kertaa = 3)
  - Hakannut jonkun (Pisteitys: En ole = 0; Kerran = 1; 2-4 kertaa = 2; Yli 4 kertaa = 3)
- Mukaan otettiin 2-15 pistettä saaneet vastaajat.*

Vaikeuksia opiskelussa, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Indikaattorin muodostus:

Miten koulunkäyntiäsi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa?

- Opetuksen seuraaminen oppitunneilla (Pisteitys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
- Läksyjen tai muiden vastaavien tehtävien tekeminen (Pisteitys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
- Kokeisiin valmistautuminen (Pisteitys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
- Itselleni parhaiten sopivan opiskelutavan löytäminen (Pisteitys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
- Omatoimisuutta vaativien tehtävien aloittaminen tai valmiiksi hoitaminen (Pisteitys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
- Kirjoittamista vaativien tehtävien tekeminen (Pisteitys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3)
- Lukemista (esim. kirjasta) vaativien tehtävien tekeminen (Pisteitys: Ei lainkaan; Melko vähän=0; Melko paljon=1; Erittäin paljon=3). *Mukaan otettiin 3-21 pistettä saaneet vastaajat.*

Kiitettävä keskiarvo, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Indikaattorin muodostus:

Mikä oli keskiarvosasi (kaikki aineet) viime todistuksessasi? (Pisteitys: < 6,5, 6,5-6,9, 7,0-7,4, 7,5-7,9, 8,0-8,4, 8,5-8,9=0; 9,0-9,4, 9,5-10,0=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Keskiarvo alle 7,5, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Indikaattorin muodostus:

Mikä oli keskiarvosasi (kaikki aineet) viime todistuksessasi? (Pisteitys: < 6,5, 6,5-6,9, 7,0-7,4=1; 7,5-7,9, 8,0-8,4, 8,5-8,9, 9,0-9,4, 9,5-10,0=0). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Lintsannut ainakin 2 päivää kuukauden aikana, % (tieto saatavilla vuodesta 2002)

Indikaattorin muodostus:

Kuinka monta kokonaista koulupäivää/opiskelupäivää olet ollut seuraavien syiden takia poissa viimeisten 30 päivän aikana?

- Pinnaamisen tai lintsauksen takia (Pisteitys: En yhtään, Yhden päivän = 0; 2-3 päivää, Yli 3 päivää = 1)

Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.

Pyrkii olemaan ystävällinen muita kohtaan, % (tieto saatavilla vuodesta 2010)

Indikaattorin muodostus:

Vastaa sen mukaan, miten seuraavat asiat ovat omalla kohdallasi olleet viimeisen 6 kuukauden aikana.

- Pyrin olemaan ystävällinen muita ihmisiä kohtaan (Pisteitys: Ei päde=0; Pätee jonkin verran, Pätee varmasti=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Otaa muiden tunteet huomioon, % (tieto saatavilla vuodesta 2010)

Indikaattorin muodostus:

Vastaa sen mukaan, miten seuraavat asiat ovat omalla kohdallasi olleet viimeisen 6 kuukauden aikana.

- Otan muiden tunteet huomioon (Pisteitys: Ei päde=0; Pätee jonkin verran, Pätee varmasti=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Jakaa mielellään tavaroitaan, % (tieto saatavilla vuodesta 2010)

Indikaattorin muodostus:

Vastaa sen mukaan, miten seuraavat asiat ovat omalla kohdallasi olleet viimeisen 6 kuukauden aikana.

- Jaan mielelläni tavaroitani muiden kanssa, (Pisteytys: Ei päde=0, Pätee jonkin verran, Pätee varmasti=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Tarjoutuu auttamaan apua tarvitsevia, % (tieto saatavilla vuodesta 2010)

Indikaattorin muodostus:

Vastaa sen mukaan, miten seuraavat asiat ovat omalla kohdallasi olleet viimeisen 6 kuukauden aikana.

- Tarjoudun auttamaan, jos joku loukkaa itsensä, on pahoilla mielin tai huonovointinen, (Pisteytys: Ei päde=0, Pätee jonkin verran, Pätee varmasti=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

On ystävällinen nuorempiaan kohtaan, % (tieto saatavilla vuodesta 2010)

Indikaattorin muodostus:

Vastaa sen mukaan, miten seuraavat asiat ovat omalla kohdallasi olleet viimeisen 6 kuukauden aikana.

- Olen ystävällinen nuorempiani kohtaan, (Pisteytys: Ei päde=0, Pätee jonkin verran, Pätee varmasti=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Tarjoutuu usein auttamaan muita, % (tieto saatavilla vuodesta 2010)

Indikaattorin muodostus:

Vastaa sen mukaan, miten seuraavat asiat ovat omalla kohdallasi olleet viimeisen 6 kuukauden aikana.

- Tarjoudun usein auttamaan muita, (Pisteytys: Ei päde=0; Pätee jonkin verran, Pätee varmasti=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Opettajat rohkaisevat mielipiteen ilmaisuun oppitunneilla, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Indikaattorin muodostus:

Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi.

- Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni oppitunneilla (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Opettajat ovat kiinnostuneita oppilaan kuulumisista, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Indikaattorin muodostus:

Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi.

- Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Opettajat kohtelevat oikeudenmukaisesti, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Indikaattorin muodostus:

Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi.

- Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Indikaattorin muodostus:

Miten opiskelusi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa?

- Opettajien kanssa toimeentuleminen (Pisteytys: Ei lainkaan, Melko vähän=0; Melko paljon, Erittäin paljon=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Vaikeuksia koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessa, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Indikaattorin muodostus:

Miten opiskelusi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa?

- Koulukavereiden kanssa toimeentuleminen. (Pisteytys: Ei lainkaan, Melko vähän=0; Melko paljon, Erittäin paljon=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Vaikeuksia työskennellä ryhmässä, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Indikaattorin muodostus:

Miten opiskelusi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa?

- Työskentely ryhmässä (Pisteytys: Ei lainkaan, Melko vähän=0; Melko paljon, Erittäin paljon=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Luokan oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä, % (tieto saatavilla vuodesta 1996)

Indikaattorin muodostus:

Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi.

- Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=1, Eri mieltä, Täysin eri mieltä=0). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Väkivaltilanteet haittaavat opiskelua, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Indikaattorin muodostus:

Haittaavatko seuraavat seikat työskentelyäsi?

- Väkivaltilanteet (Pisteytys: Ei lainkaan, Melko vähän=0; Melko paljon, Erittäin paljon=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä, % (tieto saatavilla vuodesta 1998)

Indikaattorin muodostus:

Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi.

- Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Tietää miten voi vaikuttaa koulun asioihin, % (tieto saatavilla vuodesta 2006)

Indikaattorin muodostus:

Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi.

- Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin (Pisteytys: Täysin samaa mieltä, Samaa mieltä=0; Eri mieltä, Täysin eri mieltä=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Saa apua koulusta koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksissa, % (tieto saatavilla vuodesta 2002)

Indikaattorin muodostus:

Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä ja opiskelussa, kuinka usein saat apua?

- Koulussa (Pisteytys: Aina kun tarvitsen, Useimmiten=0; Harvoin, En juuri koskaan=1). *Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.*

Liite 4 Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Kys 7.1 Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni oppitunneilla. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1996–2010.

		1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Täysin samaa mieltä	3	4	5	4	4	4	5	5
	Samaa mieltä	44	50	50	54	54	52	52	55
	Eri mieltä	43	38	34	34	36	37	36	33
	Täysin eri mieltä	10	9	10	8	6	7	7	7
	N	3201	3530	3571	3904	4046	4173	4454	4022
Tyttö*	Täysin samaa mieltä	2	4	4	4	4	4	5	6
	Samaa mieltä	47	49	53	54	55	52	51	55
	Eri mieltä	44	42	38	38	37	39	39	35
	Täysin eri mieltä	7	5	5	4	5	5	5	5
	N	3235	3651	3625	3833	4000	4231	4458	4160
Yhteensä**	Täysin samaa mieltä	3	4	5	4	4	4	5	6
	Samaa mieltä	46	49	52	54	54	52	52	55
	Eri mieltä	43	40	36	36	36	38	38	34
	Täysin eri mieltä	8	7	7	6	6	6	6	6
	N	6436	7181	7196	7737	8046	8404	8912	8182

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 2. Kys 7.2 Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1996–2010.

		1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Täysin samaa mieltä	3	3	3	3	3	3	3	4
	Samaa mieltä	29	29	32	33	33	32	34	37
	Eri mieltä	51	52	48	50	51	51	51	47
	Täysin eri mieltä	17	16	17	14	14	14	13	12
	N	3210	3516	3571	3908	4040	4170	4459	4022
Tyttö*	Täysin samaa mieltä	2	2	2	3	2	3	3	3
	Samaa mieltä	27	29	33	35	36	35	35	39
	Eri mieltä	56	56	54	52	51	52	52	49
	Täysin eri mieltä	14	13	11	10	10	10	11	10
	N	3242	3621	3627	3822	4000	4226	4455	4165
Yhteensä**	Täysin samaa mieltä	3	2	3	3	3	3	3	3
	Samaa mieltä	28	29	33	34	34	34	34	38
	Eri mieltä	54	54	51	51	51	51	51	48
	Täysin eri mieltä	16	15	14	12	12	12	12	11
	N	6452	7137	7198	7730	8040	8396	8914	8187

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 3. Kys 7.4 Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1996–2010.

		1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Täysin samaa mieltä	4	5	5	8	7	7	8	9
	Samaa mieltä	44	46	50	53	54	57	54	57
	Eri mieltä	38	36	32	29	30	27	29	26
	Täysin eri mieltä	14	14	14	10	9	9	9	7
	N	3194	3488	3569	3901	4046	4166	4455	4008
Tyttö*	Täysin samaa mieltä	3	3	3	5	5	6	7	8
	Samaa mieltä	44	48	51	60	59	62	57	61
	Eri mieltä	44	40	39	30	31	27	31	28
	Täysin eri mieltä	9	8	7	5	5	5	5	4
	N	3228	3565	3615	3819	3986	4215	4439	4151
Yhteensä**	Täysin samaa mieltä	3	4	4	6	6	7	7	8
	Samaa mieltä	44	47	50	57	57	60	56	59
	Eri mieltä	41	38	35	29	31	27	30	27
	Täysin eri mieltä	11	11	10	8	7	7	7	6
	N	6422	7053	7184	7720	8032	8381	8894	8159

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 4. Kys 7.5 Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1996–2010.

		1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Täysin samaa mieltä	16	15	15	17	19	17	17	22
	Samaa mieltä	55	57	58	59	60	62	61	59
	Eri mieltä	23	23	21	18	17	17	17	15
	Täysin eri mieltä	6	5	6	6	4	4	4	4
	N	3210	3478	3564	3909	4035	4167	4447	4019
Tyttö*	Täysin samaa mieltä	11	10	11	12	14	13	13	17
	Samaa mieltä	49	49	50	53	57	53	56	53
	Eri mieltä	31	32	32	29	24	27	26	25
	Täysin eri mieltä	9	8	8	6	5	6	6	5
	N	3251	3604	3633	3827	3996	4221	4448	4147
Yhteensä**	Täysin samaa mieltä	14	13	13	14	17	15	15	19
	Samaa mieltä	52	53	54	56	58	58	58	56
	Eri mieltä	27	27	26	24	21	22	22	20
	Täysin eri mieltä	7	7	7	6	5	5	5	4
	N	6461	7082	7197	7736	8031	8388	8895	8166

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 5. Kys 7.7 Luokan ilmapiiri on sellainen, että uskallan vapaasti ilmaista mielipiteeni. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Täysin samaa mieltä	31
	Samaa mieltä	52
	Eri mieltä	13
	Täysin eri mieltä	4
	N	4027
Tyttö*	Täysin samaa mieltä	27
	Samaa mieltä	46
	Eri mieltä	22
	Täysin eri mieltä	5
	N	4165
Yhteensä**	Täysin samaa mieltä	29
	Samaa mieltä	49
	Eri mieltä	17
	Täysin eri mieltä	4
	N	8192

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 6. Kys 7.8 Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1998–2010.

		1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Täysin samaa mieltä	3	3	4	4	4	3	5
	Samaa mieltä	39	38	45	47	46	46	49
	Eri mieltä	42	43	40	37	40	40	37
	Täysin eri mieltä	15	16	11	12	11	11	9
	N	3445	3546	3898	4024	4155	4444	4007
Tyttö*	Täysin samaa mieltä	3	3	4	3	4	3	4
	Samaa mieltä	45	44	50	51	53	50	53
	Eri mieltä	45	46	40	40	38	41	39
	Täysin eri mieltä	8	8	5	6	6	7	5
	N	3567	3602	3802	3981	4216	4433	4136
Yhteensä**	Täysin samaa mieltä	3	3	4	4	4	3	4
	Samaa mieltä	42	41	48	49	49	48	51
	Eri mieltä	43	44	40	39	39	40	38
	Täysin eri mieltä	12	12	8	9	8	9	7
	N	7012	7148	7700	8005	8371	8877	8143

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 7. Kys 7.9 Tiedän miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 2006–2010.

		2006	2008	2010
Poika*	Täysin samaa mieltä	7	8	9
	Samaa mieltä	43	42	45
	Eri mieltä	39	38	35
	Täysin eri mieltä	12	12	11
	N	4161	4456	4008
Tyttö*	Täysin samaa mieltä	8	8	9
	Samaa mieltä	46	46	49
	Eri mieltä	39	38	36
	Täysin eri mieltä	7	8	7
	N	4219	4444	4157
Yhteensä**	Täysin samaa mieltä	7	8	9
	Samaa mieltä	45	44	47
	Eri mieltä	39	38	36
	Täysin eri mieltä	9	10	9
	N	8380	8900	8165

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 8. Kys 8.1 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Koulukiusaamisen ehkäisysuunnitelman laatiminen. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	11
	Ei	89
	N	4021
Tyttö*	Kyllä	16
	Ei	84
	N	4149
Yhteensä**	Kyllä	14
	Ei	86
	N	8170

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 9. Kys 8.2 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Järjestyssääntöjen laatiminen. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	11
	Ei	89
	N	4027
Tyttö*	Kyllä	13
	Ei	87
	N	4137
Yhteensä**	Kyllä	12
	Ei	88
	N	8164

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja suku-puolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 10. Kys 8.3 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Koulun tilojen ja piha-alueiden suunnittelu. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	11
	Ei	89
	N	4003
Tyttö*	Kyllä	18
	Ei	82
	N	4115
Yhteensä**	Kyllä	14
	Ei	86
	N	8118

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja suku-puolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 11. Kys 8.4 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Lukujärjestyksen suunnittelu. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	8
	Ei	92
	N	4021
Tyttö*	Kyllä	8
	Ei	92
	N	4142
Yhteensä**	Kyllä	8
	Ei	92
	N	8163

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja suku-puolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 12. Kys 8.5 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Kouluruokailujärjestelyt. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	7
	Ei	93
	N	4013
Tyttö*	Kyllä	8
	Ei	92
	N	4116
Yhteensä**	Kyllä	7
	Ei	93
	N	8129

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 13. Kys 8.6 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Koulun teemapäivien, juhlien, retkien ja leirikoulun järjestäminen. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	29
	Ei	71
	N	4022
Tyttö*	Kyllä	47
	Ei	53
	N	4150
Yhteensä**	Kyllä	38
	Ei	62
	N	8172

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 14. Kys 8.7 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Oppilaskuntatoiminta. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	15
	Ei	85
	N	4024
Tyttö*	Kyllä	17
	Ei	83
	N	4145
Yhteensä**	Kyllä	16
	Ei	84
	N	8169

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 15. Kys 8.8 Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Tukioppilas- ja tuertointa. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuonna 2010.

		2010
Poika*	Kyllä	8
	Ei	92
	N	4018
Tyttö*	Kyllä	16
	Ei	84
	N	4148
Yhteensä**	Kyllä	12
	Ei	88
	N	8166

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 16. Kys 9.11 Haittaavatko seuraavat seikat työskentelyäsi koulussa? Väkivaltatilanteet. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1998–2010.

		1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Ei lainkaan	46	44	46	47	48	46	47
	Melko vähän	36	36	35	36	36	35	39
	Melko paljon	11	12	11	11	11	12	10
	Erittäin paljon	7	8	7	6	5	6	5
	N	3541	3561	3916	4034	4179	4470	4042
Tyttö*	Ei lainkaan	47	47	50	49	50	47	48
	Melko vähän	34	33	33	33	32	34	34
	Melko paljon	12	12	10	11	11	12	12
	Erittäin paljon	7	8	7	7	6	7	5
	N	3677	3625	3839	3983	4223	4461	4162
Yhteensä**	Ei lainkaan	46	46	48	48	49	46	47
	Melko vähän	35	35	34	35	34	35	37
	Melko paljon	11	12	11	11	11	12	11
	Erittäin paljon	7	8	7	6	6	6	5
	N	7218	7186	7755	8017	8402	8931	8204

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 17. Kys 10.9 Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa? Koulukavereiden kanssa toimeentuleminen. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1998–2010.

		1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Ei lainkaan	60	60	59	60	61	60	64
	Melko vähän	32	32	31	30	30	30	27
	Melko paljon	5	6	6	6	6	6	6
	Erittäin paljon	3	3	3	3	3	3	3
	N	3507	3565	3915	4046	4199	4484	4031
Tyttö*	Ei lainkaan	66	65	65	64	64	64	68
	Melko vähän	29	29	29	29	30	29	26
	Melko paljon	4	4	4	4	5	5	5
	Erittäin paljon	2	2	2	2	2	2	2
	N	3630	3630	3826	4007	4245	4471	4170
Yhteensä**	Ei lainkaan	63	62	62	62	62	62	66
	Melko vähän	30	30	30	30	30	30	27
	Melko paljon	5	5	5	5	6	6	5
	Erittäin paljon	2	2	2	3	2	3	2
	N	7137	7195	7741	8053	8444	8955	8201

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 18. Kys 10.10 Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa? Opettajien kanssa toimeentuleminen. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 1998–2010.

		1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Ei lainkaan	29	31	33	33	34	35	37
	Melko vähän	47	46	47	47	48	45	45
	Melko paljon	15	15	14	14	13	14	12
	Erittäin paljon	9	8	7	6	4	6	6
	N	3478	3559	3906	4043	4193	4477	4026
Tyttö*	Ei lainkaan	30	34	39	37	40	38	42
	Melko vähän	54	51	48	51	48	49	46
	Melko paljon	12	12	10	10	9	10	9
	Erittäin paljon	4	3	3	2	3	3	3
	N	3607	3631	3826	4008	4237	4465	4166
Yhteensä**	Ei lainkaan	30	33	36	35	37	37	40
	Melko vähän	51	48	47	49	48	47	46
	Melko paljon	13	14	12	12	11	12	11
	Erittäin paljon	6	6	5	4	4	4	4
	N	7085	7190	7732	8051	8430	8942	8192

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.

Liitetaulukko 19. Kys 11.1 Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä ja opiskelussa, kuinka usein saat apua KOULUSSA? Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista Helsingissä vuosina 2002–2010.

		2002	2004	2006	2008	2010
Poika*	Aina kun tarvitsen	25	25	25	27	30
	Useimmiten	45	47	47	47	45
	Harvoin	20	19	19	18	16
	En juuri koskaan	10	9	8	8	9
	N	3797	3917	4042	4369	3933
Tyttö*	Aina kun tarvitsen	21	19	19	21	22
	Useimmiten	52	52	53	54	51
	Harvoin	20	20	21	19	20
	En juuri koskaan	7	8	7	7	7
	N	3731	3867	4113	4324	4048
Yhteensä**	Aina kun tarvitsen	23	22	22	24	26
	Useimmiten	48	50	50	50	48
	Harvoin	20	20	20	18	18
	En juuri koskaan	8	8	8	8	8
	N	7528	7784	8155	8693	7981

*Luokka-astevakioidut prosenttiosuudet. **Luokka-aste- ja sukupuolivakioidut prosenttiosuudet.